



Καλοκαίρι 2009 (24) www.stachtes.com

i) **αγριμολόγος... (ο):** Τι ελπίδα αυτή η... επανίδρυση ii) **Κριτική Βιβλίου** Δημήτρης Αθηνάκης: Κάλλια Παπαδάκη, Ο ήχος του ακάλυπτου, έξι κοινόχρηστες ιστορίες iv) **Θεωρία.** Λίτσα Χατζοπούλου: Με τα ολίγα περσικά που ήξερε... v) **Δοκίμιο.** Ομάδα «Ανορθογραφίες»: Τα «καλά ελληνικά» του κ. Καρατζαφέρη vi) **Δοκίμιο.** Κώστας Κουτσουρέλης: Αμετακίνητος μετανάστης- ΘΡΑΥΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΩΡΓΗ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗ vii) Μεταφράσεις **Γιώργου Κεντροπή:** Paul Celan viii) Νεφέλη Σμίγελη ix) Κωνσταντίνος Παπαευσταθίου x) Πάνος Ζέρβας xi) Κατερίνα Γναφάκη xii) Μιχάλης Στειακάκης xiii) Έκτωρ Πανταζής xiv) Δώρα Κασκάλη xv) Βαγγέλης Πεταλάς xvi) Θανάσης Αθανάσιος xvii) Κωνσταντίνος Δημά xviii) Ρο xix) Μιχάλης Γκανάς - Τους συντελεστές και συνεργάτες του e-περιοδικού μας θα τους βρείτε εδώ Α-Κ και εδώ Λ-Ω, η παρουσίασή τους είναι αλφαβητική. *Αν επιθυμείτε να δημοσιεύσετε στις "Στάχτες" μπορείτε να στείλετε να κείμενά σας στο stachtes@gmail.com*

Οι Στάχτες ΔΕΝ δέχονται πλέον Δελτία Τύπου και Ανακοινώσεις, τους λόγους μπορείτε να τους διαβάσετε [στο ιστολόγιο του Αγριμολόγου](#)

αρχή σελίδας

α γ ρ ι μ ο λ ό γ ο ς... (ο)



Τι ελπίδα, αυτή η... επανίδρυση

Ακούγεται συχνά ότι «κανείς δεν είναι αθώος» ή «όλοι μας φταίμε» για τα πράγματα που συμβαίνουν γύρω μας και· συμβαίνουν πολλά σε αυτή την πατρίδα που μας έλαχε όλως τυχαίως να είναι η δική μας. Η κλίμακα της αθωότητας ή της ενοχής έχει χασοτικές ποσοτικές και ποιοτικές διαβαθμίσεις τόσο στο βαθμό της ευθύνης, όσο και στη κοινωνική θέση του καθενός. Το αόριστο «όλοι είμαστε υπεύθυνοι» είναι ένα ιδιαίτερα βολικό αξίωμα για αυτούς που η θέση τους βρίσκεται ψηλά σε αυτή την κλίμακα των διαβαθμίσεων, είναι οι άνθρωποι των

σημαντικών διασυνδέσεων, της μεγάλης οικονομικής ή πολιτικής επιφάνειας, αυτών που η επιρροή τους φτάνει μέχρι τα ανώτερα ή ανώτατα κρατικά αξιώματα όπου παίρνονται οι –όλων των ειδών- νομοθετικές και εκτελεστικές αποφάσεις. Πόσο «ευθυνόμαστε όλοι» όταν σε κάθε *θεωρητικά τετραετή* «επανάδρυση» του κράτους καλούμαστε να ρίξουμε την ψήφο μας.

Ανάμεσα, και μέσα σε αυτά τα διαστήματα, ο ρόλος του παθητικού θεατή που τόσο γενναιόδωρα μας προσφέρεται δείχνει το εύρος της ωμότητας των πραγμάτων, τον ψυχρό πραγματιστικό ρεαλισμό της ωμής πολιτικής – θεωρίας και πράξης. Η διακηρυσσόμενη ανακατανομή υλικών και πνευματικών αγαθών δεν είναι παρά στην πράξη ένα συσσίτιο που ελεεί τα κατώτατα, κατώτερα, μικρομεσαία και μεσαία στρώματα, υποστρώματα και τάξεις. Ο θεατής αυτός των μεγάλων λαϊκών προσδοκιών, κολυμπά μέσ' στην αυταπάτη, με την ελπίδα ότι στην επόμενη επανάδρυση μετά τις (δημοκρατικές) εκλογές όλα ή μερικώς όλα θα έχουν διορθωθεί. Το τελευταίο δωδεκάμηνο και βάλε, ο θεατής αυτός, παθητικός αυτόπτης μάρτυρας μίας φρενήρης υπερρεαλιστικής πραγματικότητας, όπου τα εκατομμύρια παρελαύνουν από τις τηλεοπτικές οθόνες, αλλάζοντας χέρια, χώρες, χώρους, φυσικά πρόσωπα, εταιρείες, ιδρύματα, εκκλησιαστικά και μοναστικά ΜΚΟ, επιδοτήσεις, λαδώματα κ.α. Σοβαροφανείς· γλυκεροί αναλυτές καλούνται να προσθέσουν η να αφαιρέσουν (όπως το πάρει κανείς) τις αρνητικές ή θετικές επιδράσεις αυτών των λεγόμενων σκανδάλων, ώστε να φανούν σαν αναπόφευκτα καθημερινά ατυχή μεμονωμένα περιστατικά που μολύνουν «μερικώς» και όχι ολοσχερώς τον κοινωνικό ιστό, τη μαζική και την ιδιωτική συνείδηση, και· *το έχουν πετύχει*.

Οι φετινοί μήνες του Ιουνίου και Ιουλίου πέρασαν. Σε μια-δυο μέρες καταφθάνει ένας καυστικός Αύγουστος που κορυφώνει την επίθεση του πολιτισμού της πίστας σε όλη την - *διψασμένη για το πολιτιστικό αγαθό της «τέχνης»*- ένδοξη ελλαδική επικράτεια. Η έννοια της συναυλίας και των διάφορων περιοδευόντων θεατρικών θιάσων του συρμού, έγιναν ταυτόσημες έννοιες με αυτές του πολιτισμού που· τυγχάνουν και κρατικής επιδότησης. Όλα αυτά ανάμεσα σε γειτονιές βρόμικων πόλεων, γεμάτο κακόγουστες αφίσες, κολλημένες σε κάθε διαθέσιμο κενό χώρο, στις κολόνες, στους σηματοδότες, στους μαντρότοιχους, στα κουτιά του ΟΤΕ. Σε όλα αυτά, η ενεργή συμμετοχή και παρουσία των δημοτικών και άλλων τοπικών «αρχόντων», όλων των κοσμικών, εκκλησιαστικών και πνευματικών προσωπικοτήτων, δείχνουν ότι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα πετυχημένο –*προς το παρόν*- εγχείρημα.

[Copyright©Στράτος Φουντούλης](#). Βρυξέλλες, Ιούλιος 2009.

[αρχή σελίδας](#)

Ομάδα «Ανορθογραφίες»: *Τα «καλά ελληνικά» του κ. Καρατζαφέρη*

Είναι γνωστό. Η νεολαία, περισσότερο από όλους τους άλλους, δεν τα πάει καλά με τα ελληνικά. Μιλάει με 50, 100, 200 λέξεις (οι προστάτες της γλώσσας μας δεν έχουν συμφωνήσει στο ακριβές νούμερο), οι μισές αγγλικά συν κάτι βρυχηθμοί και κραυγές. Ο Σαράντος Καργάκος έχει συνοψίσει σε δύο λέξεις το πρόβλημα: αλεξία και αλαλία.

Ο κ. Καργάκος μάς τα έχει πει και μας τα έχει ξαναπεί όλα αυτά. Λίγες φορές πάντως έχει αναφέρει και μερικούς που αντιστάθηκαν στη κυρίαρχη –κατά αυτόν- τάση των φτωχών και

κακών ελληνικών. Κυρίως είναι οι μεγάλοι συγγραφείς του νεοελληνικού λογοτεχνικού κανόνα που ανήκουν σε αυτό το διακεκριμένο, κλειστό γλωσσικό κλαμπ. Πρόσφατα όμως έδωσε το σχετικό παράσημο και σε κάποιον που, ακόμα και μιλώντας για τον Καργάκο, δε θα το περίμενε κανείς.

Παραθέτω το σχετικό απόσπασμα από [το δημοσίευμα του Ιού της Κυριακής \(1.02.2009\)](#):

«Ο Σαράντος Καργάκος συνομιλεί με τον Γιώργο Καρατζαφέρη για το σήμερα και το αύριο της Ελληνικής Πολιτείας».

Εκπομπή του «ΤΗΛΕ-ΑΣΤΥ» (14.1.09) που διανεμήθηκε ως DVD από την κομματική «Αλφα Ένα» (και) για την πρόσφατη νεανική εξέγερση.

Μεταξύ ύμνων του επιφανούς φιλολόγου προς το ΛΑΟΣ («τη μόνη κοινοβουλευτική ομάδα που αρθρώνει πολιτικό λόγο σήμερα»), *την εκ μέρους του απονομή ευσήμων στον Καρατζαφέρη (για τη «λεξιτεχνία» και τα άψογα ελληνικά του)* και την κατάθεση των υποψιών του ότι «τα επεισόδια» του Δεκέμβρη έγιναν για ν' αποσπαστεί προληπτικά η προσοχή της ελληνικής νεολαίας από... τη μελλοντική σφαγή της Γάζας, απολαμβάνουμε στιχομυθίες όπως η παρακάτω: Σ.Κ.: «Εκείνο που έχει κυριαρχήσει σήμερα στην Ελλάδα, και στην πολιτική και στην Παιδεία, είναι η περίφημη κουλτούρα των Εξαρχείων. Αλλά η κουλτούρα των Εξαρχείων έχει να κάνει περισσότερο με την Αμερική, παρά με τις ελληνικές παραδόσεις. Εάν κοιτάξετε όλες τις επιγραφές αυτών των υποτίθεται επαναστατημένων νεαρών, θα δείτε ότι όλες έχουν έναν ενιαίο ανθελληνικό χαρακτήρα».

Γ.Κ.: «Αρα, μιλάτε για όργανα της Νέας Τάξης Πραγμάτων;»

Σ.Κ.: «Θα έλεγα για αταξία πραγμάτων. Μιλώ για ένα χάος όπου κυρίαρχο στοιχείο στον τόπο μας είναι ο μηδενισμός».

Μάλιστα. Ο Καργάκος βρήκε επιτέλους και έναν πολιτικό που μιλάει καλά τα ελληνικά. Είναι ο Γιώργος Καρατζαφέρης, ηγέτης του ακροδεξιού ΛΑ.Ο.Σ., ο Καρατζαφέρης των άψογων ελληνικών και της «λεξιτεχνίας». Μια απλή φιλοφρόνηση του Καργάκου στο συνομιλητή του; Όχι και τόσο απλή, με την έμφαση που δίνει ο Καργάκος στα ζητήματα της γλώσσας και το προνόμιο που διεκδικεί για τον εαυτό του να μας υποδεικνύει ποιος ξέρει καλά ελληνικά και ποιος όχι.

Αυτό που διακυβεύεται σε τέτοιες συζητήσεις, μεταξύ Καργάκου και Καρατζαφέρη, αλλά και στον έμμεσο διάλογο Καργάκου και νεολαίας, δεν είναι στην πραγματικότητα τα ελληνικά. Ο Καργάκος βρίσκει καλά τα ελληνικά του Καρατζαφέρη, άψογα και με «λεξιτεχνία», κρίνοντας όχι από την υποτιθέμενη σωστή γραμματική του ή το υποτιθέμενο πλούσιο λεξιλόγιο του, αλλά κυρίως από τη συμφωνία του πρώτα απ' όλα στο περιεχόμενο των όσων λει ο Καρατζαφέρης. Συμφωνία που φαίνεται από το γενικότερη σύγκλιση απόψεων στην οποία κινείται η συζήτηση, αλλά και από το ίδιο το γεγονός ότι ο Καργάκος βγαίνει στο –ακροδεξιό– κανάλι του – ακροδεξιού– Καρατζαφέρη και συζητά μαζί του. Αντίστροφα, ήδη από τη δεκαετία του 1980, το πρόβλημά του Καργάκου με τη νεολαία δεν ήταν η γλώσσα της, αλλά ότι ήταν αρκετά προοδευτική και εξεγερσιακή για τα δικά του γούστα.

Υπάρχει, από την άλλη, και μια σύγκλιση των δύο μεγάλων μαστόρων της γλώσσας μας που εξηγεί επίσης τον καλό λόγο του Καργάκου, τη σύγκλισή τους στο ύφος με το οποίο μιλάνε. Και στους δύο αρέσει να μιλάνε με τον ίδιο πομπώδη και επιδεικτικό τρόπο, ύφος κατάλληλο

όταν ο ρήτορας θέλει να μας πείσει κυρίως για την αυθεντία του, για το πόσο ανώτερος και καλύτερος είναι από τον ακροατή/τηλεθεατή του. Ύφος όμως ιδιαίτερα χρήσιμο και για να χειραγωγήσει το νόημα, για να πείσει κανείς ότι το μαύρο είναι άσπρο, δηλαδή να βαφτίσει ό,τι αντιδραστικό και αντιδημοκρατικό προοδευτικό και πραγματική δημοκρατία. Ύφος πολύ κοντινό με αυτό της περιόδου 1967-1974, χωρίς καθαρεύουσα βέβαια, αλλά, έτσι είναι, ακόμα και ο συντηρητικός πρέπει να αλλάζει για να μένει το μήνυμά του επίκαιρο. Ο Καρατζαφέρης, βέβαια, δεν μπορεί να συναγωνιστεί τον Καργάκο στο τσιτάρισμα δόκιμων συγγραφέων - αλλά και στη χειραγωγή των όσων λένε μέσα από την εκτός και εναντίον του συγκεκριμένου παράθεσή τους- αφού ο Καργάκος, πέρα από την επαγγελματική του ιδιότητα σα φιλόλογος, έχει κάνει δεύτερη φύση τη γνωστή αυτή, ενοχλητική και ματαιόδοξη στρατηγική λόγου των παλιών δασκάλων. Στα τσιτάτα του Καργάκου, αλλά και στη μανία του με την επινόηση νεολογισμών που μόνο αυτός χρησιμοποιεί, ο Καρατζαφέρης έχει να αντιτάξει κυρίως ευφυολογήματα και λογοπαίγνια, με εμφανή την καταγωγή τους από το διαφημιστικό παρελθόν του. Δε φτάνει το μεγάλο δάσκαλο, αλλά ο μεγάλος δάσκαλος τον αναγνωρίζει – και αυτό είναι που μετράει.

Μοιάζουν λοιπόν οι δύο δεξιότητες του ελληνικού λόγου, αλλά δε μοιάζουν στα λόγια πρώτα απ' όλα. Μοιάζουν κατ' αρχήν στο πώς βλέπουν τη νεολαία. Ας θυμηθούμε εδώ μια άλλη φιγούρα της ευρωπαϊκής ακροδεξιάς, τον Ζαν-Μαρί Λεπέν, και ένα περιστατικό με το οποίο έγινε ιδιαίτερα γνωστός στη Γαλλία: χαστουκίζοντας έναν νέο, έναν «αλήτη» (με την προστασία των σωματοφυλάκων του φυσικά). Οι Καρατζαφέρης και Καργάκος δε χαστουκίζουν κυριολεκτικά νέους –για αυτό το σκοπό υπάρχουν εξάλλου τα «ηρωικά» ΜΑΤ και «αγανακτισμένοι πολίτες». Φροντίζουν όμως να επιτίθενται στη νεολαία, ειδικά ο Καργάκος υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί καν, δεν ξέρει να αρθρώσει λέξη, για να την καταδικάσουν στη σιωπή. Τουλάχιστον όσο η νεολαία αυτή δεν έχει τα σωστά, εθνικοπατριωτικά βεβαίως βεβαίως, ιδεώδη. Αν είναι για τη Μακεδονία μας, ας πούμε, ας εκφράζεται ελεύθερα χωρίς άγχη για τη γραμματική και το λεξιλόγιό της.

Αυτά ήταν πάντα τα καθόλου γλωσσικά, αλλά πολύ πολιτικά διακυβεύματα της επίθεσης στη γλώσσα των νέων, ήδη από τη δεκαετία του 1980, επίθεση όπου ο Σαράντος Καργάκος έπαιξε κεντρικό ρόλο από την αρχή. Μπορεί να έπαιρνε τη μορφή των κατηγοριών για λεξιπενία και να είχε το χαρακτήρα ψευδο-επιστημονικής κατάθεσης, αλλά ήταν μια σειρά από κλασικές αντιδραστικές θέσεις δεξιάς και ακροδεξιάς προέλευσης. Απλά τώρα βλέπουμε την ωρίμανση αυτού του συντηρητικού ρεύματος και τις νέες πολιτικές συμμαχίες που έχει διαμορφώσει.

Last, but not least, ο Καργάκος έχει την τάση να θυμίζει από δω κι από κει τι υπέφερε ως παλιός αριστερός για να αποκλείσει οποιαδήποτε ταύτισή του με την ακροδεξιά και να παρουσιάσει ως προοδευτικά τα όσα λει. Επιχείρημα βέβαια που χρησιμοποιούν και πολλοί άλλοι προστάτες της γλώσσας μας με αριστερό παρελθόν. Ποτέ δεν κατάλαβα βέβαια από πού και ως πού κάποιος που έχει βασανιστεί έχει εξορισμού παντού και πάντα δίκιο ή, επειδή είχε δίκιο τότε, πρέπει να αποδεχτούμε τη γνώμη του σε όλα και για όσα λει και για τα επόμενα 40 χρόνια. Ωραίος ο συναισθηματικός εκβιασμός, αλλά καλύτερα είναι να κρίνει κανείς θέσεις και όχι χαρακτήρες. Τα πράγματα όμως είναι κάπως χειρότερα για τον Καργάκο και τους Καργάκους αυτού του κόσμου, γιατί το θέμα δεν είναι τι έκαναν και τι υπέφεραν 40 χρόνια πριν, αλλά τι έκαναν τα τελευταία 40 χρόνια – στην εμπροσθοφυλακή των εθνικιστών, των νεοσυντηρητικών και των νεοκαθαρευουσιάνων

Copyright©*Μιχάλης Καλαμαράς*, δημοσιευμένο στο ιστολόγιο «Ανορθγραφίες»
<http://anorthografies.blogspot.com/2009/02/blog-post.htm>

Copyright©<http://anorthografies.blogspot.com>

[αρχή σελίδας](#)

Κώστας Κουτσουρέλης: *Εννέα νότες για μια μετάφραση*

1.

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΗ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗ πρωτόπεσαν στα χέρια μου πριν από εικοσιπέντε χρόνια. Ήμουν μαθητής του Λυκείου εδώ στα Χανιά, και θυμάμαι σαν να 'ταν σήμερα τον πατέρα μου να φέρνει στο σπίτι δύο ή τρεις ολιγοσέλιδες, κομψά τυπωμένες συλλογές. Αγορασμένες από τον ίδιο, χαρισμένες από τον ποιητή (μια μακρινή συγγένεια τους συνέδεε), το αγνοώ. Αδυνατώ ν' ανασύρω απ' τη μνήμη μου την εντύπωση που τα βιβλία άσκησαν τότε στον έφηβο που υπήρξα. Ιδιαίτερα έντονη πάντως δεν πρέπει να στάθηκε.

Ήταν για μένα η εποχή της υπακοής στα πρότυπα, στους σπουδαίους Δασκάλους. Σεφέρης, Ελύτης, Καβάφης, ο Έλιοτ ήταν θεοί, έτρεφα πειθήνιο θαυμασμό εμπρός στο εκτόπισμα κάθε λογής αυθεντίας. Ποιας λογής ήταν αυτή, πόσο πρωτογενής, πόσο αυτόφωτη, λίγο μετρούσε, μια νύξη του Γιώργου Σαββίδη ή του Δημήτρη Μαρωνίτη, λ.χ., αρκούσε για να μου προκαλέσει επί εβδομάδες φιλολογικά ρίγη. Όλα αυτά, όπως είναι επόμενο, άφηναν λίγο χώρο για ονόματα ακόμη αχαρτογράφητα στη δημόσια μνήμη, σαν κι αυτό του Μανουσάκη.

Ό,τι μου εντυπώθηκε τότε ήταν πάνω απ' όλα οι τίτλοι: Ταριχευτήριο πουλιών, Το σώμα της σιωπής. Μου φάνηκε τότε, μου φαίνεται ακόμα και σήμερα, ότι ο ένας δεν είναι παρά επεξήγηση, νοερή προέκταση του άλλου. Από τα αρχαία χρόνια ως τις μέρες μας, η ισχυρότερη μεταφορά της ανθρώπινης φωνής, υπήρξε πάντα το πουλί που κελαηδά. Αν η σιωπή έχει πράγματι σώμα, σκεφτόμουν, σκέφτομαι ακόμη σήμερα, τότε αυτό πρέπει, δεν μπορεί παρά να είναι το σώμα ενός βαλσαμωμένου πουλιού.

2.

Σ' αυτήν την πρώτη, την αρχέτυπη έννοια της σιωπής, έμελε να γυρίσω πολλές φορές τα μετέπειτα χρόνια. Θα την ανακάλυπτα στον Λόρδο Τσάντος, τον περίφημο ήρωα του νεαρού Χόφφμανσταλ που στη περιβόητη Επιστολή του αρνείται στη γλώσσα κάθε ικανότητα να αρθρώσει τα ουσιώδη. Θα την συναντούσα στον γέροντα Πάουντ, των ύστερων Κάντος, όταν μας παρακινεί ν' ακούσουμε τον άνεμο. Let the wind speak: όταν τα ανθρώπινα λόγια αστοχούν, μόνη πραγματική ομιλία μένει εκείνη της φύσης. Θα την έβρισκα τέλος με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε πάμπολλες σελίδες της μεταπολεμικής μας ιδίως ποίησης, με διαφορετική κάθε φορά μορφή, κάποτε αδύναμη και εξασθενημένη, αλλά πάντα παρούσα.

Ωστόσο, παρά τη λαμπρή σειρά των προγόνων, παρά την άφθονη, περίπου πληθωριστική χρήση της, η λέξη, η έννοια αυτή της σιωπής, εξακολουθεί ίσαμε σήμερα να μου φέρνει στο νου, συνειρμικά, αυτοματικά, την εικόνα των ταριχευμένων πουλιών του Μανουσάκη.

Φτερούγες ανοιχτές δίχως πέταγμα
ανήσυχες κινήσεις δίχως σάλεμα.
Αγκυλωμένα τα μέλη, ξεραμένα
τα βλέμματα. Απ' τα μισάνοιχτα
ράμφη στάζει βαριά η σιωπή.

Πίσω απ' τη γυάλινη πόρτα
έχει παγώσει ο χρόνος.

3.

Όμως δεν ήταν μόνο οι διάσημοι συγγραφείς, που μονοπωλούσαν την προσοχή και το ενδιαφέρον μου. Πέρα απ' αυτούς, η επαφή μου με τον Μανουσάκη και τα βιβλία του προσέκοπτε και σ' ένα άλλο εμπόδιο, αυτή τη φορά εσωτερικό. Για το δεκαεξάχρονο παιδί που φανταζόταν κιόλας τον εαυτό του συγγραφέα φτασμένο, τα Χανιά, η Κρήτη της δεκαετίας του '80 δεν είχαν να προσφέρουν πολλά. Για την ακρίβεια, δεν είχαν να προσφέρουν τίποτε. Πίσω από τη θερινή φωτισμένη βιτρίνα του τουριστικού θερέτρου, караδοκούσαν οι μακρόσυρτοι μοναχικοί μήνες του χειμώνα. Αναρωτιόμουν τι να 'ταν αυτό που μπορούσε να κρατήσει εδώ πέρα έναν ποιητή, σαν τον Μανουσάκη, τι παραστάσεις τον έτρεφαν, με ποιους μπορούσε άραγε να συνομιλεί.

*Επαρχιώτης, που επιμένει ακόμη
να κατοικεί εν επαρχία*

Έτσι αυτοπεριγράφεται ο Μανουσάκης σ' ένα του ποίημα του 1977. Για μένα ωστόσο το πράγμα ήταν τότε φανερό, αν η ποίηση, αν η τέχνη είχε έναν οίκο, έναν τόπο, αυτός δεν ήταν εδώ.

4.

Φυσικά, γνωρίζω τώρα ό,τι τότε αγνοούσα. Κατά βάθος χρέωνα στον Μανουσάκη τους φόβους μου. Η καθήλωση στη στενή επαρχία ήταν για μένα η δεινή απειλή. Κίνητρό μου, ανάγκη μου ζωτική ήταν η φυγή, η αναστροφή με άλλους τόπους και άλλες γλώσσες, η δίψα για τον μεγάλο κόσμο.

Ο Όσκαρ Ουάιλντ έλεγε ότι στη ζωή υπάρχουν μόνο δύο τραγωδίες: να δει κανείς τις επιθυμίες του να διαψεύδονται, ή να τις δει να γίνονται πράξη. Ανήκω σ' αυτούς, τους τυχερούς ή άτυχους, πέστε τους όπως θέλετε, που είχαν πράγματι την ευκαιρία να δουν μέρος έστω των πόθων τους να εκπληρώνεται. Στην προσωπική μου βιογεωγραφία, οι άλλοι τόποι και οι άλλες γλώσσες

έγιναν απτές, μόνιμες διευθύνσεις. Είχα άρα όλο τον καιρό ν' ανακαλύψω και την αντίστροφη, τη σκοτεινή πλευρά των ονείρων. Παραφράζω εδώ, βεβαίως, Παναγιώτη Κονδύλη.

Πράγματι, η μετάβαση από τον μικρό στον μεγάλο ορίζοντα, για τον φιλοπερίεργο, ισοδυναμεί στην αρχή με την μετάβαση από την ακινησία στην κίνηση. Οι εικόνες, οι παραστάσεις, ο βιωματικός χρόνος επιταχύνεται. Ακόμη και οι λέξεις, τα νοήματα μετατοπίζονται για να περιλάβουν στην επικράτειά τους τα πρωτόγνωρα ερεθίσματα. Για ένα διάστημα, το κυρίαρχο αίσθημα είναι εκείνο της μέθης.

Για ένα διάστημα ωστόσο. Αργά ή γρήγορα, κάποια στιγμή, η εντύπωση αρχίζει και αναστρέφεται. Ο ευρύς ορίζοντας παίρνει να γίνεται χαοτικός και απρόβλεπτος, το αίσθημα της μέθης δίνει τη θέση του σ' αυτό του ιλίγγου. Τότε αναζητάει κανείς και πάλι σημείο προσανατολισμού, σταθερότερο έρεισμα. Κι όταν δεν το βρίσκει διαθέσιμο στο περιβάλλον όπου ζει, το αναζητεί περίπου από ένστικτο στα αποθετήρια της μνήμης. Από μακριά, η περιφρονημένη Εστία φαντάζει εκ νέου ως υπόσχεση οικειότητας, και το φυσικό ορμέμφυτο της φυγής, αρχίζει να δίνει τη θέση του στο αντίθετό του, το εξίσου φυσικό ορμέμφυτο του νόστου. Σ' αυτόν, τον δικό μου, προσωπικό νόστο προς την Ελλάδα και την Κρήτη, ο Μανουσάκης έμελε να αποδειχθεί σημαντικός οδηγός.

5.

Το βιβλίο Όταν το πέλμα μας εταίριαζε με το χώμα, εκδόθηκε στα Χανιά το 2000. Δεν ξέρω αν ο τίτλος μνημονεύει συνειδητά τον Ελύτη και το Άξιον Εστί. Θυμίζω τους σηματοδιακούς στίχους:

*Ήρθαν ντυμένοι "φίλοι" αμέτρητες φορές οι εχθροί μου
το παμπάλαιο χώμα πατώντας.
Και το χώμα δεν έδεσε ποτέ με τη φτέρνα τους*

"Μυθιστόρημα χωρίς μύθο" το αποκαλεί ο συγγραφέας. Μυθιστόρημα γιατί έχει πράγματι τη μορφή της μακρόπνοης αφήγησης. Χωρίς μύθο, γιατί τη θέση της επινοημένης πλοκής παίρνει εδώ η αυτοβιογράφηση, κάποτε και η ίδια αυτοπροσώπη η επίσημη ιστορία. Αν είχα εδώ την επιλογή, θα το ονόμαζα μυθιστόρημα της παιδικής ηλικίας, και ανενδοίαστα θα το κατέτασσα στα πιο ωραία, τα πιο αξιόλογα έργα του είδους που διαθέτουμε.

Στο Όταν το πέλμα μας εταίριαζε με το χώμα ο Μανουσάκης αφηγείται, με πολλή λεπτομέρεια, την περιπετειώδη ζωή των παιδικών του χρόνων στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, τη μετάβαση της οικογένειάς του από την πόλη των Χανίων στο καταφύγιο του χωριού και της υπαίθρου και, συγχρόνως, τη δική του προσωπική μετάβαση, από την παιδική αθωότητα στη συνειδητή ζωή.

Τον κόσμο αυτόν, τον κόσμο της κρητικής υπαίθρου, προσωπικά είχα την τύχη να τον προλάβω. Παιδί της προσχολικής και της πρώτης σχολικής ηλικίας, με μόνιμη διαμονή τότε στην Αθήνα, έζησα πολλά καλοκαίρια στο νησί, καλοκαίρια που κρατούσαν κάποτε μήνες ολόκληρους. Βεβαίως, η δική μου δεκαετία του '70 απέχει τριάντα ολόκληρα χρόνια από την κατοχική περίοδο που ο Μανουσάκης εξιστορεί. Ωστόσο στην ύπαιθρο η ζωή κυλάει αργά και,

ξεθωριασμένος έστω, αγνότερος ασφαλώς, ο κόσμος που περιγράφεται στο Πέλημα, τριάντα χρόνια μετά παρέμενε ακόμη ζωντανός και αναγνωρίσιμος. Με τα μάτια του παιδιού που τον έζησε μπορώ να βεβαιώσω λοιπόν την λεπτή ευαισθησία και ακρίβεια, αλλά και την εκφραστική σιγουριά με την οποία ο Μανουσάκης τον αποδίδει.

Τις εικόνες αυτές της πρώτης πρώτης ζωής, για μεγάλο διάστημα πίστευα ότι τις είχα απολέσει. Ότι τις είχα ενδεχομένως ψυχικά απωθήσει. Το ότι στάθηκε δυνατό να επιστρέψω, να παλινοστήσω σ' αυτές, το χρωστώ στον Μανουσάκη. Ο δικός μου ανακτημένος χρόνος βρίσκεται κλεισμένος ακέραιος σ' ένα δικό του βιβλίο.

6.

Ο Μανουσάκης έγινε γνωστός προ πάντων ως ποιητής. Μ' αυτή την ιδιότητα τον μνημονεύουν οι γραμματολογίες, οι ανθολόγοι, οι κριτικοί. Το πεζογραφικό έργο του, και σήμερα ακόμη, τείνει να θεωρείται συμπλήρωμα, επέκταση αυτού του αρχικού ποιητικού πυρήνα.

Η γνώμη ετούτη έχει ασφαλώς γερά ερείσματα· εικάζω ότι και ο ίδιος θα τη συμμεριζόταν. Υπάρχει πράγματι ένας ισχυρός ποιητικός πυρήνας σ' αυτό το έργο, τον ανακαλύπτει κανείς συνεχώς. Είναι πρώτα απ' όλα η πυκνή ματιά προς τα πράγματα. Η χρήση του μεταφορικού και του παρομοιαστικού λόγου, αυτός ο υποδόριος λυρισμός που δίνει ζωή και στις πιο διεκπεραιωτικές παραγράφους. Ο Μανουσάκης περιγράφει πολύ, όμως οι περιγραφές του δεν είναι ποτέ ουδέτερες, ένας έντονος υποκειμενισμός, ένας διάχυτος θυμικός λόγος τις εμψυχώνει. Και είναι αυτός ο υποκειμενισμός, αυτός ο θυμικός λόγος που πάνω απ' όλα δείχνουν τον ποιητή.

Παρά ταύτα, κοιτάζοντας το έργο του σήμερα αναδρομικά, συντείνω στη γνώμη ότι τα ωριμότερα λογοτεχνικά του κείμενα δεν θα πρέπει ίσως να τα αναζητούμε στην ποίηση, αλλά στην πεζογραφία. Η ετερογενής κρητική τριλογία που σχηματίζουν πρώτο χρονολογικά το Οδοιπορικό των Σφακιών, και σε ακολουθία τα μυθιστορήματα Όταν το Πέλημα μας εταίριαζε με το χώμα και ο μεταθανάτιος Εθελοντής, τα τρία αυτά είναι νομίζω η πραγματική κορύφωση της προσφοράς του.

Αυτό που κάνει τα πεζά του Μανουσάκη να ξεχωρίζουν και να αίρονται κάποτε πάνω από τα ποιήματά του είναι ότι σ' αυτά ο συγγραφέας τόλμησε να εμπιστευθεί τον λαϊκό λόγο, αυτόν τον διαπροσωπικό δημόσιο λόγο που οι περισσότεροι συγγραφείς του Μεταπολέμου προοδευτικά εγκατέλειψαν.

Εξηγούμαι: ο ποιητής Μανουσάκης δουλεύει κατά κανόνα πάνω σε ένα τεχνοτροπικό ιδίωμα κοινόχρηστο και διαδεδομένο μεν, αλλά μόνο στο εσωτερικό της λογοτεχνικής συντεχνίας. Πρόκειται για τη γλώσσα εκείνη που πατάει στην νεωτερική, τη μετασεφερική ιδίως ποιητική μας παράδοση. Μια γλώσσα ισορροπημένη, σοφά ρυθμισμένη, ακριβή, αλλά συνάμα και εσωστρεφή, κάποτε και απρόσιτη. Οι βαθύτεροι προσωπικοί υπαρξιακοί τόνοι που διαπνέουν τα ποιήματα του Μανουσάκη είναι κι αυτοί γνώρισμα γενικότερο της λογοτεχνίας της εποχής. Και παρότι ο ίδιος είναι από τους καλύτερους γνώστες και χρήστες αυτής της ποιητικής κοινής, δεν

θα ήταν άδικο να πούμε ότι η φωνή του, ανάμεσα στις άλλες φωνές της γενιάς του, δεν ακούγεται πάντοτε το ίδιο ευκρινής.

7.

Αλλιώς έχουν τα πράγματα με τα πεζά του. Εδώ ο Μανουσάκης, τόσο με τα θέματα όσο και με τα στοιχεία της κρητικής διαλέκτου που χρησιμοποιεί, κινείται σε χώρο αποκλειστικά δικό του, σ' ένα πεδίο που κανείς άλλος συγγραφέας της γενιάς του δεν θα μπορούσε να διεκδικήσει. Και κινείται με άνεση και ασφάλεια που εντυπωσιάζει.

Εκεί που πολλοί από τους συγγραφείς μας του Μεταπολέμου είδαν συχνά τις δυνάμεις τους να εξαντλούνται στην προσπάθεια να επινοήσουν, να κατασκευάσουν εξ αρχής μια γλώσσα ολότελα προσωπική και εξατομικευμένη, με αποτέλεσμα συχνά να αποξενώσουν τον εαυτό τους αλλά και την τέχνη τους από το ευρύ ακροατήριο, ο Μανουσάκης, στα πεζογραφήματά του, μοιάζει να παίρνει την αντίθετη κατεύθυνση. Γι' αυτό είπα ότι εμπιστεύθηκε τον λαϊκό λόγο. Με την επιλογή του αυτή πέτυχε δύο πράγματα, από τα πιο δύσκολα που ένας συγγραφέας μπορεί να επιτύχει. Πρώτον, έδωσε στα κείμενά του βιωματική βαρύτητα, αμεσότητα, συγκινησιακή θέρμη, χωρίς να γίνεται εύκολος και συναισθηματικός. Δεύτερον, κατόρθωσε να κερδίσει από τους αναγνώστες του την αναγνώριση ότι ο συγγραφέας δεν ενδιαφέρεται μόνο για τους δικούς του υφολογικούς ή θεματικούς πειραματισμούς, αλλά ότι αναλογίζεται και σέβεται και τις δικές τους επιθυμίες και ανάγκες.

8.

"Ο ήλιος βυθίστηκε πίσω απ' τα βουνά. Καθίζουμε σ' ένα δέτη, ν' αφουγκραστούμε την ησυχία του βραδιού που κατεβαίνει... Πέρα, στο μονοπάτι, μια γυναίκα πάνω σε γάιδαρο γυρίζει στο σπίτι της. Πίσω της ακολουθεί με τα πόδια ένα παιδί. Τα κουδούνια κάποιου κοπαδιού στάζουν τους ήχους των αργά μέσα στη σιωπή. Ένας μακρινός σκύλος γαυγίζει".

"Τραγουδεί μια-μια στροφή και τήνε ξαναλέμε όλοι μαζί. Ο βαρύς δωρικός σκοπός αντιχτυπά στους τέσσερεις τοίχους του μικρού καφενείου. Πνίγεται μέσα στο στενό χώρο και πηδά όζω από την ανοιχτή πόρτα. Ο αέρας που δεν παύει να πιλατεύει τα φύλλα της γέρικης απιδιάς τότε παίρνει και τότε σπορπίζει σ' όλο το χωριό".

"Στο εσωτερικό η φθορά είναι πιο μεγάλη: Τοίχοι πεσμένοι, αγριοσυκιές, πέτρες σκόρπιες στο χώμα. Κάπου-κάπου μας ξαφνιάζει το χαρχάλεμα μιας σαύρας, που γλιστρά ανάμεσα στα ξερά χόρτα. Ο αέρας μπαίνει σφυρίζοντας από τα βορινά ανοίγματα.

Ψηλά, στην κορφή του τείχους και των πύργων, η οδοντωτή σειρά των επάλλξεων προιονίζει τον απογεματινό ήλιο"

"Ο δρόμος ακολουθεί τις στρογγυλεμένες πλαγιές των λόφων. Χαραγμένος στην ψαχνερή σάρκα τους παίζει με σύντομους κατήφορους, ησυχάζει για λίγο σε μικρές ισιάδες, κι ύστερα, ζετυλίγεται σ' ατέλειωτες ανηφοριές. Όσο ανεβαίνουμε, τόσο φυσά και πιο πολύ. Η σγουρή, χαμηλή βλάστηση των λόφων –θύμια, ακκίσαροι, σκίνοια, κουμαριές– βασανίζεται από τον αέρα".

Οι περικοπές αυτές είναι όλες παρμένες από το Οδοιπορικό των Σφακιών. Με μία έννοια, το βιβλίο αυτό είναι το σταυρικό σημείο του έργου του Μανουσάκη, το κείμενο όπου όλα τα νήματα της συγγραφικής του ιδιοσυγκρασίας συγκλίνουν για να δεθούν σ' έναν σφικτό και άλυτο κόμπο. Σ' αυτό το βιβλίο θα δούμε ν' απαντά εξ ίσου η αισθαντικότητα του νεωτερικού ποιητή που ξέρει να αναδεικνύει τις αδιόρατες λεπτομέρειες και η αδρότητα του πεζογράφου που συλλαμβάνει τα σύνολα. Και ακόμη, η μετρημένη σοφία της λόγιας γραφής, και η χυμώδης ζωντάνια του λαϊκού ιδιώματος.

Από τα κοιτάσματα της νεωτερικής ποιητικής ευαισθησίας, λ.χ., αναβλύζουν οι εικόνες του κουδουνιού που στάζει του ήχους του, του τραγουδιού που ασφυκτιά στον κλειστό χώρο και χύνεται έξω για να ελευθερωθεί, των επάλξεων που πριονίζουν τον ήλιο, του δρόμου που παίζει με τις κατηφοριές.

Από τον λαϊκό λόγο, πάλι, αυτές οι λέξεις-σήματα που γειώνουν το κείμενο και το ακουμπούν στον χώρο και τον χρόνο: ο δέτης, οι θύμοι κι οι αγκίσσαροι, το χαρχάλεμα της σαύρας, ο αέρας που πιλατεύει την απιδιά.

Στα υπόλοιπα βιβλία του Μανουσάκη, η δοσολογία είναι κάθε φορά διαφορετική, αναλόγως είδους και ύφους. Όμως είναι στο *Οδοιπορικό*, έχω τη γνώμη, που συναντούμε το εκφραστικό του ρεπερτόριο ολόκληρο.

9.

Η διαμονή του Μανουσάκη στην Κρήτη και στα Χανιά υπήρξε ισόβια. Η σχέση του ωστόσο με τον τόπο αυτής της ισόβιας διαμονής του στάθηκε ανέκαθεν σχέση δυναμική, όχι στατική. Δεν θα βρούμε σ' αυτήν ούτε την άκριτη εξιδανίκευση, ούτε την προδιάθεση του αρνητισμού που η αθέλητη καθήλωση σ' έναν τόπο κάποτε γεννά, ούτε καν την αμφίθυμη, σχεδόν νευρωτική ελξαπώθηση που συναντάμε σε άλλους συγγραφείς με βιοπορία παρόμοια. Η σχέση του Μανουσάκη προς την Κρήτη είναι την ίδια στιγμή αγαπητική και κριτική.

Είναι αγαπητικός ο Μανουσάκης όταν γράφει για τη γενέθλια πόλη του:

*Σε τούτη την πόλη γεννήθηκα.
Φλέβες μου οι δρόμοι της
κι η ιστορία της αέρας που αναπνέω.
Κάθε γωνιά της κι ένα φάσμα μνήμης.*

Και είναι αγαπητικός και κριτικός συνάμα όταν στον αμέσως επόμενο στίχο προσθέτει:

*Πόλη σε μέτρα ανθρώπινα.
Εδώ θα μείνω –τ' αποφάσισα– ολοζωής
κάτω από τα φτερά της θα ονειρεύομαι.*

Απόφαση σημαίνει κρίση. Όμως καμιά απόφαση δεν είναι εδραιότερη απ' την απόφαση που επικυρώνει η αγάπη.

Ακόμη και όταν νοσταλγεί ο Μανουσάκης, αναπλέοντάς με τα βιβλία του την ιστορία ενός σχεδόν αιώνα, δείγμα τελευταίο αυτού του έξοχου ανάπλου ο Εθελοντής, ακόμη κι όταν νοσταλγεί λοιπόν, η νοσταλγία του έχει μια επίγευση κριτική. Είναι η νοσταλγία του ανθρώπου που κρίνει το παρόν, τη δική του τωρινή εποχή, και που συγκρίνοντάς το με το παρελθόν, αυτό που έζησε και αυτό που γνώρισε μέσα από τη συλλογική μνήμη, το βρίσκει σε πολλά λειψό, κατώτερο των προσδοκιών και των ονείρων που το έθρεψαν.

Στο ίδιο ποίημα για τα Χανιά που ξεκίνησα να σας διαβάζω, οι έσχατοι στίχοι ακούγονται αλλιώς απ' αυτούς της αρχής, πικροί. Ποιος όμως θα πει ότι είναι η εξιδανικευμένη νοσταλγία του ανθρώπου που φεύγει, που τους κάνει να ακούγονται έτσι, κι όχι το ασκημένο βλέμμα του ανθρώπου που αγάπησε, και που επειδή αγάπησε ξέρει ακριβώς για τι πράγμα μιλάει;

Το ποίημα αυτό του Γιώργη Μανουσάκη για την πόλη του πρωτοδημοσιεύθηκε το 2002, τιτλοφορείται "Αμετακίνητος μετανάστης", και με τους τελευταίους του στίχους θα ήθελα να τελειώσω κι εγώ.

*Όμως ποια Κίρκη τη μεταμορφώνει;
Τα σπίτια της ένα-ένα την εγκαταλείπουν
κι οι άνθρωποι αλλάζουν πρόσωπα
σα να' ταν μάσκες.*

*Πίσω απ' τον πάγκο
δε χτυπά σφυρί ο τσαγκάρης
στον καφενείου το βάθος δεν ηχεί λαγούτο.
Κοπάδια οι ξένοι μπεινοβγαίνουνε στα tourist shops.*

*Σιγά κι αθόρυβα γλιστρά και φεύγει η πόλη.
Εκείνοι που την κατοικούσαν
στρέψαν οριστικά την όψη προς το Μέγα Σκότος.
Στη θέση της ορθώθηκε μια πόλη
σκληρή κι αγέλαστη, ύπουλη και φαντασμένη.*

Σε ξένη πόλη σέρνω τώρα τη ζωή μου.

...

Ομιλία που εκφωνήθηκε στα Χανιά, στις 8.2.2009. Πρώτη δημοσίευση: περ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, τχ. 1820, Μάρτιος 2009

Copyright©Κώστας Κουτσουρέλης / Δικτυακός Τόπος: www.koutsourelis.gr

Κριτική από τον **Δημήτρη Αθηνάκη** : Κάλλια Παπαδάκη, *Ο ήχος του ακάλυπτου*, έξι κοινόχρηστες ιστορίες, εκδ. Πόλις 2009.



Με μοναδικό φακό το ίδιο το μάτι

Με αδιαμφισβήτητα καλοχωνεμένη κινηματογραφική λογοτεχνικότητα, η πρωτοεμφανιζόμενη Κάλλια Παπαδάκη (γενν. 1978) προσεταιρίζεται προς ευτυχή μας έκπληξη τον αδιάψευστο ρόλο του υποψιασμένου συγγραφέα που η κοινωνική κριτική του περνάει ξεκάθαρα πρώτα από το στομάχι του ανυποχώρητου σαρκασμού.

Στις έξι ενότητες του βιβλίου, η συγγραφέας καταφέρνει να δημιουργήσει ένα συνονθύλευμα ιστοριών, που είτε διαβάζονται αυτόνομα είτε ως διασταυρούμενα τμήματα ενός αδιάσπαστου μυθιστορήματος. Ένας τυφλός απάγεται και μπλέκει σε μια σουρεαλιστικής σύνθεσης μαφιόζικη συμμορία. Μια «ανακατωσούρα» κυρία που χάνει τ' αυγά και τα πασχάλια, αφού μεταβαίνει από τον ήσυχο καναπέ και την ήσυχη ζωή της τηλεοπτικής αφασίας στα κακόβουλα σχέδια ενός παραχαράκτη. Ένας συγγραφέας -που μπορεί μεν να ξέρει πού πατά και πού βρίσκεται, αλλά κάθεται σε αναμμένα κάρβουνα έχοντας μείνει μόνος κι έρημος- προσπαθεί να εξιχνιάσει ένα δίκτυο δολοφονιών, αλλά στο τέλος αποτελεί κομμάτι αυτού του δικτύου. Μια λογίστρια η οποία, για να καταλήξει σ' αυτό το επάγγελμα, πέρασε από συμπληγάδες της καθημερινότητας με ένα παρελθόν γεμάτο ματαιωμένες κομπίνες. Ένας πρώην αστυνομικός που τώρα, αφού πια δεν μπορεί να πείσει κανέναν για το ποιόν της ζωής του, το παίζει μεσάζων σ' ένα οργανωμένο έγκλημα εναντίον νοσοκομείων με πάτημα τα πτώματα και τα δήθεν ιατρικά λάθη. Τέλος, η πανικοβλημένη τέως βασανισμένη τρόφιμος ψυχιατρείου επί δεκαετία, η οποία ξαναπέφτει στα χέρια όλων όσοι της είχαν κάνει τη ζωή ποδήλατο. Όλοι τριγυρνούν γύρω από τον ίδιο ακάλυπτο, μπλέκονται μεταξύ τους και περιμένουν την άνωθεν, τελικά, παρέμβαση που θα λύσει και όλα τα αναφαινόμενα ερωτήματα.

Τίποτα, επιτυχώς, δεν είναι προβλέψιμο· ενώ στην πρώτη ιστορία υπάρχει μια λανθάνουσα απορία, στη δεύτερη διαγράφεται, και από 'κεί και πέρα ερχόμαστε αντιμέτωποι -και απόλυτα ικανοποιημένοι- με το παράλογο των καθημερινών ιστοριών, οι οποίες δεν παγιδούνται στην παρουσία του συγγραφέα που αποτολμά να θέσει εαυτόν πάνω από το έργο του. Η διακριτική παρουσία της Παπαδάκη εντοπίζεται όλο κι όλο στην απολύτως υποψιασμένη της

αφηγηματικότητα η οποία φαίνεται να διατρέχει όλες τις σελίδες, και που φιλτράρεται από τη διαλεκτική σχέση μεταξύ έντρομου ρεαλισμού και σουρεαλισμού, χωρίς, εντούτοις, να εμμένει σε μια μονότονη ή αφηρημένη αφήγηση.

Οι ιστορίες που αποτελούν τον *Ήχο του ακάλυπτου* δεν παλεύουν απλώς να ξετυλίξουν ένα νήμα. Είναι μεγεθυμένες όχι από κάποιον φακό, αλλά από το ίδιο το μάτι. Κι εκεί έγκειται το κερδισμένο στοίχημα: το γεγονός ότι δεν χρειάζονται επιπρόσθετοι μηχανισμοί για να ανακαλύψει ο αναγνώστης, ή και η ίδια, την εύρος των πραγμάτων. Ποια είναι αυτό το εύρος; Είναι αυτό που κρύβεται στο γεγονός ότι δεν νιώθεις ότι η συγγραφέας μπλοφάρει για να εντυπωσιάσει· η έκπληξη που γεύεσαι διαβάζοντας έρχεται ανεπιτήδευτα. Και κάτι ακόμη: οι α-προσωποποιημένες αναφορές στο βιβλίο με την προσφώνηση κάποιων προσώπων ως «Τάδε» ή «Δείνα». Μήπως, τελικά, το κλειδί βρίσκεται εδώ και ο ήχος που βγαίνει από τον ακάλυπτο είναι αντήχηση που πηγάζει από το κεκαλυμμένο εσωτερικό σύμπαν των ηρώων;

Θα ήταν ενδεχομένως δύσκολο να παραβλέψουμε την ωριμότητα της Κάλλιας Παπαδάκη, η οποία, μολαταύτα, μοιάζει να της περιορίζει τον, έστω ελάχιστο, αυθορμητισμό που θα περίμενε κανείς σε ένα φρέσκο λογοτεχνικό κείμενο. Η αφήγηση, επειδή ακριβώς είναι σφιχτοδεμένη, δυσχεραίνει σε σημεία. Παρ' όλα αυτά, αυτό το αυστηρό χτίσιμο είναι πιθανόν απόρροια της επιλογής των ηρώων ως ενδεικτικών παραδειγμάτων μιας κοινωνίας που θέλει η συγγραφέας να χωρέσει στις ιστορίες της, όχι μόνο αποβλεπτικά ενός σώνει και καλά κοινωνικού σχολίου (έτσι κι αλλιώς, ελλείπει οποιοδήποτε μανιφεστάρισμα), αλλά, περαιτέρω, ως μια επιχείρηση διάσπασης της αντίληψης πως καθετί που συμβαίνει γύρω και έξω μας είναι αναγκαία και κάτι που δεν ανήκει σ' εμάς ή απλώς τυχαία συμβαίνει.

Κοντολογίς, η κατάλυση του τυχαίου στον *Ήχο του ακάλυπτου* είναι και ό,τι ουσιώδες αναμένουμε με μεγάλο ενδιαφέρον από τις επόμενες λογοτεχνικές καταθέσεις της συγγραφέως.

Δημήτρης Αθηνάκης

[Το κείμενο δημοσιεύτηκε στην «Αυγή», 17/03/2009]

Copyright©Δημήτρης Αθηνάκης / athinakisdimitris.wordpress.com

[αρχή σελίδας](#)

Βαγγέλης Πεταλάς

Εκτελεστικό απόσπασμα

Στο απόσπασμα του θανάτου
εκτεθειμένοι
Δίχως μαντίλι να
κρύψουμε το φόβο
Δεν είμαστε πια
ευθυτενείς
μήτε περήφανοι
Με το πρόσωπό του

ο θάνατος μας
πυροβολεί.

*

Προειδοποίηση

Απαγορεύεται η είσοδος
πόσο μάλλον η έξοδος.
Απαγορεύονται:
Η διάβασις και η πρόσβασις
Οι παραβάται θα
διώκονται σαν τα
σκυλιά.

*

Ποιητική

Τα καλύτερα ποιήματα
στριμώχθηκαν σε
χαρτοπετσέτες και τετράγωνα
πακέτα από τσιγάρα.
Χωρίς να είμαι ποιητής
συλλέγω χαρτοπετσέτες
όλων των χρωμάτων -οι στίχοι διψούν για χρώμα-
και κρατώ με επιμέλεια
τ' άδεια μου πακέτα.
Έτσι, πιστεύω πως κάποτε,
ένδοξους στην επιφάνειά τους
στίχους θα γράψω.

*

Εκεί που αναπαύεται ο θάνατος

Με τρομάζουν οι
καναπέδες με τα
πολύχρωμα, στιλπνά
καλύμματά τους
Πάντα, πάνω τους
αναπαύεται θριαμβευτικά
ο θάνατος.

*

Παραλογή

Της πανδημίας ο
υιός μάσκα φορά
ενώ το πνεύμα αυτοκτονεί.
Μπροστάρηδες; στίχοι ανέκδοτοι
κι οι ποιητές τους
Πέφτουν απ' τα μπαλκόνια
νύχτα με πανσέληνο
την ώρα που ο μύθος του
λυκάνθρωπου ουρλιάζει
διψασμένος

Copyright© Βαγγέλης Πεταλάς

[αρχή σελίδας](#)

Μεταφράσεις Γιώργου Κεντρωτή: Paul Celan

Η ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ

Του νυχτόδεντρου φλούδα,
μαχαίρια που γεννηθήκαν σκουριασμένα
σου ψιθυρίζουν τα ονόματα, τον χρόνο, τις καρδιές.
Μια λέξη που κοιμόταν την ακούσαμε,
τρυπώνει στο φύλλωμα:

εύγλωττο φθινόπωρο
μα πιο εύγλωττα τα χέρια που το δρέψανε,
σαν τη μήκωνα της λήθης
δροσερό το στόμα που τα φιλάει.

*

ΕΙΤΑΝΕ ΓΗΣ ΜΕΣΑ ΤΟΥΣ, και
σκάβανε.

Σκάβαν και σκάβαν, κι έτσι απήλθε
η μέρα τους, η νύχτα τους. Και δεν αινούσαν Θεό
που, όπως άκουγαν, τα ήθελε όλα τούτα,
που, όπως άκουγαν, τα εγνώριζε όλα τούτα.

Σκάβαν και δεν άκουγαν τίποτε πλέον·
δεν έγιναν σοφοί, δεν ήβρανε άσματα,

δεν επινόησαν την οϊανδήποτε γλώσσα.
Σκάβανε.

Επήλθε γαλήνη, όπως επήλθε και τρικυμία,
επήλθαν δε οι θάλασσες όλες.
Σκάβω εγώ, σκάβεις εσύ, σκάβει και το σκουλήκι
και ό,τι εκεί άδει λέει: Σκάβουνε.

Ω εσύ ο Εϊς, ω ο Ουδείς, ω ο Ούτις:
Πού πήγαινε οπού πουθενά δεν επήγαινε;
Ω σκάβεις εσύ όπως κι εγώ σκάβω και σκάβομαι ώς να σε φτάσω,
και στο δάχτυλο μάς αφυπνίζει το δαχτυλίδι.

*

Ο ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΜΥΧΟΥΣ ΚΑΤΑΒΑΣΕΩΣ,
αυτόν που έχουμε διαβάσει.

Τα έτη, τα λόγια έκπαλαι.
Τούτ' αυτό εξακολουθούμε όντες.

Ξέρεις – ο χώρος είναι άπειρος,
Ξέρεις – δεν πρέπει να πετάς,
Ξέρεις – ό,τι στο μάτι σου εγράφη
μας βαθαίνει το βάθος.

copyright©Γιώργος Κεντρωτής (alonakitispoiisis.blogspot.com/)

[αρχή σελίδας](#)

Νεφέλη Σμίχελη

Το δάκρυ

Στεγνός άδειος άπνους
Η κλεψύδρα ράγισε και ο χρόνος χάθηκε,
Σαραβαλιασμένο σαρκίο τ' όνειρο μου
Ποτισμένο μ' αλκοόλ και λάθος,
Οι τελείες και τα κόμματα επιμένουν σαν ξεκούρδιστη διαδήλωση,
Τι να το κάνεις το σχήμα αν το νόημα είναι στείρο;
Τα λόγια ξεφυχούν στην απραξία που επικρατεί
Κανείς δεν φταίει για τίποτα
Και το τίποτα η λάβα που ξερνά ο κρατήρας της διαστροφής.

Δεν έχω λόγο γιατί το εγώ κυοφορεί πολύ
Το μόνο ζωντανό το δάκρυ που γλίστρησε από την καταιγίδα της απάθειας
Σηκώνοντας το μάνταλο της ουσίας
Κι ο στεναγμός που 'γινε βογκητό
Υφαίνει ιστούς ενώνοντας συναισθήσεις

*

Εναρμόνιση -k

Η ελευθερία πείνα που την τρέφω
με τους μαστούς της φαντασίας,
ζω μέσα από τους τοίχους της ψυχής μου
η ανυπαρξία κομμένη ανάσα στην γεύση της φωνής
αυτοκαταστρέφομαι και διαφεύγω
βιώνω τον θάνατο ζώντας
ταξιδεύω με την ελπίδα να εναρμονιστώ
αφήνοντας το στίγμα μου στο ασυνείδητο των μύθων

*

Συνομιλία με το εμείς

Οι σαρδανάπαλες αλήθειες μου
ηχούν καλόφωνα μες στα ψέματα μου
Η παραφροσύνη μου είναι ο τετραγωνισμός του κύκλου
μες στον εφησυχασμό,
Η απαξίωση του σθένους μου για την επιτυχία είναι η λύτρωσή μου
Και η ελπίδα μου πως θα διαβώ το σκοτάδι αλώβητος.

Ένα γεννοβόλημα παραισθήσεων στα μάτια
Ένα συνονθύλευμα από μικρές πικρές αλήθειες
Και ψέματα που στο τέλος γίνονται ανάγκες ζωής
Ποια λύτρωση; Μόνο σκοτάδι που γεννήθηκε
Από σπινθήρες φωτός
Δεν υπάρχει λογική στις φιλήδονες αλήθειες σου
Ποιο σθένος; Μόνο μια φθισική ελπίδα
Στο φαύλο κύκλο της αποσχισμένης ζωής σου
Ένα κάτι υπάρχει στο πάντα της ασθενικής μου απαντοχής
Είμαι καλά
Η υπομονή μου έγινε ξύλινη ανάγκη για επιβίωση
Στον απόηχο της καταιγίδας
Υπάρχω χωρίς υπεκφυγές
Ανασηματίζομαι, βυθίζω το βλέμμα
Στο σκοτεινό ομοίωμα του καθρέφτη
Υποχωρώ στην όξινη βροχή των ματιών σου

Ξαμώνω στα εντός μου πάθη για να σιγουρευτώ
Ότι ζω
Και το ποτάμι ... το ποτάμι με φωνάζει
Να βρέξω το πέλμα της ψυχής.

Copyright© Νεφέλη Σμίχελη

αρχή σελίδας

Κωνσταντίνος Παπαευσταθίου

Δεν θα μπορούσα

Δεν θα μπορούσα να πω
τί βλέπω ή τάχα τί νομίζω

Πρέπει να ξεκινήσουμε
Να χωριστούμε τον αδερφό
Να φύγουμε οπουδήποτε
Η τρέλα του απέναντι
εισχωρεί στο δέρμα μου
Τους πόρους μου σφετερίζεται
η κάθε επίβουλη ματιά
Το σώμα μου εκτείνεται
σε πλάτος και σε ύψος
Ακκίζεται στα αβαθή

Δεν θα μπορούσα να πω
αν βλέπω
Καθώς πισωπατώ με αγωνία
μπροστά στα προφανή
Εκκίνηση! Μάχη! Έκσταση!
Αδάμαστο πλήθος
καταλύει το σκοτάδι
Μπροστά οι έφεδροι
Άνηβοι, ανόητοι
Απελπισμένα αθώοι

Ο αέρας πηχτός αιωρείται
με τις σκιές αυτών
που επίμονα δεν γύρισαν

Και σύ μου λες
για νέες αναμετρήσεις

Στο πρώτο μου βήμα συντρίβομαι
Το τείχος αδιαπέραστο
ερμητικά εκκωφαντικό

Έτσι, προσπαθώ να συμπληρώσω
τα ένσημα του χειμώνα
Και μένω πίσω
για να διαπραγματευτώ:
Τον ερχομό της άνοιξης
Τη μοίρα του ανθρώπου

Μένω πίσω
Για να ελπίζω
και να κυοφορώ τι νέες συντεταγμένες
Ν' ανασυντάσσω τις φωνές
και τους χτύπους
Να σημειώνω τις ανεπαίσθητες των παύσεων μεταπτώσεις
Το διάπυρο άγγιγμα
του αποτρόπαιου κύμβαλου
Τις αρμονικές των σιωπών σου

Κάθε παύση
κι ένας στιγμιαίος, διηνεκής θάνατος
Ωστόσο, παράξενα ασπαίρων
Αλλόκοτα φωταγωγούμενος
στο απειροελάχιστο
Μιά στιγμή
Ενα σημείο
που ως τα τώρα οβελίζεις

2002-02-25 / 2009-02-09

*

Δεν θα μπορούσα II

Μάς κάλεσαν οι καιροί
και μείς δε γυρίσαμε
Στο αδράχτι της προσμονής
τυλίχτηκαν οι ώρες κι οι αντίλαλοι
Τα κεριά στάλαζαν τη θλίψη τους
στο πετρωμένο χέρι

Μακρύτερα αργοσάλευαν
οι φυλλωσιές στα λιόδεντρα
που αγαπήσαμε το μόχθο του

Το τραπέζι κάτω απ' τη μουριά
σκεπάστηκε αμφιβολίες
και σκόνη που δεν ξέπλυνε
το ξαφνικό μπουρίνι
Δεν γυρίσαμε

Οι ρίζες τύλιξαν τους τοίχους
Τα παραθυρόφυλλα φτερούγισαν
τη λαχτάρα του ένοικου
Η αγάπη των πραγμάτων
στ' αλαφρύ μας χέρι σπαρταράει ακόμα

Μέσα από σκέψεις ονειρόδρομες
γυρνάμε τώρα σ' άλλες μέρες
Κι έτσι το φώς πια δεν παγώνει
Το βήμα δεν βαραίνει.
Η λέξη δεν σκορπάει
Μόνο το χώμα και ο στίχος

2000-07-20 / 2009-02-09

Copyright©Κωνσταντίνος Παπαευσταθίου

[αρχή σελίδας](#)

Πάνος Ζέρβας

Η κοιλάδα με τα νερά

Με λένε Αχμέτ Λιόσα. Κάποτε ήμουν Αλβανός και ήμουν περήφανος γι' αυτό. Κάποτε ήμουν Μουσουλμάνος και ευτυχής που πίστευα στο Θεό. Κάποτε ήμουν καθηγητής Φυσικής στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων και απολάμβανα το παιγνίδι με τη γνώση, καθώς και τη συμμετοχή μου σ' ένα κύκλο εκλεκτών. Κάποτε ταξίδευα με τη γυναίκα και τα παιδιά μου στην Ευρώπη και επέστρεφα, καμιά φορά μετά από μήνες, χαρούμενος στην ασφάλεια των ανθρώπων και του περιβάλλοντος που γνώριζα. Τώρα δεν υπάρχει Αλβανία κι αυτό δεν είναι το μεγαλύτερο κακό. Τώρα δεν υπάρχει Θεός, κι αν υπάρχει δε θέλω να τον ξέρω. Δεν υπάρχει πια Φυσική, δεν υπάρχει γνώση, δεν υπάρχουν Τιράνα, δεν υπάρχει Ευρώπη. Δεν υπάρχουν πια η γυναίκα και τα παιδιά μου κι εγώ δεν έχω κανένα μέρος για να λαχταράω τη επιστροφή μου. Το μόνο που έμεινε είναι αυτή η στενή Κοιλάδα με τα Νερά. Μια φυλακή στην πραγματικότητα,

από την οποία δε μπορούμε να φύγουμε, γιατί έξω από αυτήν η ζωή είναι δραματική. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά πρέπει να την υπερασπιζόμαστε κιόλας μέρα και νύχτα, με νύχια και με δόντια, από αυτούς που φτάνουν ως τα σύνορα της Κοιλιάδας μας αναζητώντας το πολυτιμότερο στοιχείο για την επιβίωση, το νερό. Αυτό που απόμεινε σ' εμάς τους τυχερούς, αν έχει νόημα η λέξη, της Καταστροφής.

Δεν υπάρχει πια καθαρό νερό, σχεδόν πουθενά. Έχουμε ακούσει από αυτούς που φτάνουν ως εδώ ότι σε ολόκληρα τα Βαλκάνια έχει άλλα καμιά δεκαριά μικρά μέρη όλα κι όλα, όπως το δικό μας, με πόσιμο νερό. Τα ίδια στην Ιταλία, στην Κεντρική Ευρώπη, παντού. Όσοι έχουν επιβιώσει εκεί έξω πίνουν νερό από τα ποτάμια, μολυσμένο με ό,τι μπορεί να βάλει ο νους του ανθρώπου. Και πεθαίνουν σαν τις μύγες, γεγονός που επιβαρύνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση, καθώς δεν υπάρχει πια κανένας που να ενδιαφέρεται για ο,τιδήποτε άλλο πέρα από την προσωπική του επιβίωση. Όσοι έχουν την υπομονή και τα μέσα να βράζουν το νερό πριν το πιούν, γλιτώνουν για λίγο από τις μολυσματικές ασθένειες, αλλά πώς να αποφύγουν τη ραδιενέργεια;

Η αλήθεια είναι ότι κι εμείς δεν ξέρουμε αν έχουν μολυνθεί με ραδιενέργεια τα χώματα και τα νερά μας. Προς το παρόν, τέσσερα χρόνια μετά, δεν έχουμε ακόμα ενδείξεις, δηλαδή καρκίνους, πέρα από το συνηθισμένο αριθμό για ένα πληθυσμό δέκα χιλιάδων ανθρώπων. Το σημαντικότερο, τα εκατόν δέκα παιδιά που γεννήθηκαν στο μεταξύ, ήταν απολύτως φυσιολογικά, εννοώ χωρίς δυσπλασίες. Ενώ έξω από την Κοιλιάδα σπάνια γεννιέται φυσιολογικό μωρό, αλλά ακόμα και τότε έχει ελάχιστες πιθανότητες να επιβιώσει. Ορισμένοι είναι υπερβολικά αισιόδοξοι και φτιάχνουν θεωρίες ότι η σύσταση των πετρωμάτων στα γύρω βουνά απορρόφησε τη ραδιενέργεια και διάφορες παρόμοιες ανοησίες. Στην αρχή προσπαθούσα να τους εξηγήσω ότι δεν υπάρχουν κλειστές πόρτες για τη ραδιενέργεια, αλλά μετά σκέφτηκα ότι η ελπίδα, έστω και ψεύτικη, είναι εξαιρετικά σημαντική για την επιβίωση. Και συμφώνησα, ότι τα ιδιαίτερα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Κοιλιάδας την προστατεύουν. Αμέσως κυκλοφόρησε σε όλους η χαρούμενη είδηση «ο καθηγητής είπε...»

Πριν την Καταστροφή στην κοιλιάδα ζούσαν εικοσιπέντε χιλιάδες άνθρωποι, μοιρασμένοι στα έξι χωριά και τους εννιά οικισμούς. Δεν ήταν πλούσιο το μέρος, αλλά οι άνθρωποι τα κατάφερναν, καλλιεργώντας τη λίγη εύφορη γη και βόσκοντας τα κοπάδια τους στα γύρω βουνά. Σκέφτομαι πως αν είμαστε σήμερα εικοσιπέντε χιλιάδες, θα ήταν αδύνατο να τραφούμε. Αλλά, τις πρώτες μέρες, πολλοί έφυγαν θέλοντας να μάθουν για την τύχη των δικών τους που ζούσαν έξω από την Κοιλιάδα και δεν επέστρεψαν ποτέ. Πολλοί χάθηκαν τα δύο πρώτα χρόνια, στις άγριες επιδρομές των απέξω, που ήθελαν το νερό, πριν οργανώσουμε αποτελεσματικά την άμυνά μας. Πολλοί δε μπόρεσαν να προσαρμοστούν στις δυσκολίες της νέας κατάστασης και πέθαναν. Άλλοι αυτοκτόνησαν. Ακόμα και τώρα, δεν είναι λίγοι αυτοί που σηκώνονται και φεύγουν, παρόλο που δεν έχουν δει κανέναν να επιστρέφει. Το Συμβούλιο δεν τους εμποδίζει, με το σκεπτικό ότι αν μείνουν με το ζόρι, θα κάνουν περισσότερη ζημιά με τη γκρίνια τους, παρά καλό.

Ωστόσο, η κατάσταση έχει κάπως ισοροπήσει. Το τελευταίο τρίμηνο είχαμε τριάντα γέννες και μονάχα εικοσιέξι απώλειες κάθε είδους (φυσικοί θάνατοι, διαφυγές, ευθανασίες, νεκροί σε συμπλοκές με εισβολείς). Ήταν η πρώτη φορά που το ισοζύγιο ήταν θετικό, εδώ και τέσσερα χρόνια. Αλλά είναι εξαιρετικά εύκολο να ανατραπεί η σχέση, ανά πάσα στιγμή, και να επιτρέψουμε στα καταθλιπτικά δεδομένα των προηγούμενων τριμήνων.

Το Συμβούλιο που διοικεί την Κοιλιάδα έχει καταλάβει ότι χρειάζεται να υπάρχει πάντοτε μια κρίσιμη μάζα πληθυσμού, που θα μπορεί να την υπερασπίζεται, αλλά πως τυχόν υπερβολική αύξηση θα είναι καταστροφική. Γι' αυτό παίρνει ορισμένα σκληρά μέτρα, τα οποία ωστόσο δέχονται όλοι: Κανένας απ' τους απέξω δεν έχει δικαίωμα να μπει στην Κοιλιάδα, πολύ περισσότερο να μείνει σ' αυτή. Οι ανταλλαγές γίνονται αποκλειστικά στη Νεκρή Ζώνη. Καμιά οικογένεια δεν έχει το δικαίωμα να συντηρεί ανάπηρο άτομο, σωματικά ή πνευματικά ή κατάκοιτο υπέργηρο. Φυσικά, τα μη αρτιμελή βρέφη υφίστανται αμέσως ευθανασία. Και επειδή, λόγω των μεγάλων απωλειών σε νέους άντρες, πολλές νέες γυναίκες έμειναν δίχως σύντροφο, αποφασίστηκε η υποχρεωτική πολυγαμία. Δε χρειάστηκε να τονιστεί το «υποχρεωτική», γιατί όλοι, ακόμα και αυτοί που εξακολουθούν να επισκέπτονται τα τζαμιά και τις εκκλησίες των χωριών, αντιλαμβάνονται ότι χωρίς παιδιά η Κοιλιάδα είναι καταδικασμένη.

Αν εξαιρέσει κανείς τις υποχρεώσεις της άμυνας, η οποία είναι η πρώτη μας έννοια και στην οποία συμμετέχουμε όλοι, άντρες και γυναίκες, όσοι μπορούμε να κρατήσουμε το καλάσνικοφ στο χέρι, ασχολούμαστε με την καλλιέργεια. Δεν υπάρχει σπιθαμή γης ακαλλιέργητη. Δεν υπάρχει ακάλυπτος χώρος, εκτός από τους δρόμους, σε ολόκληρη την Κοιλιάδα, που μη φυτεύεται. Ούτε καν οι στέγες των σπιτιών. Το νερό μας σώζει. Αναγκαστήκαμε να καταργήσουμε την κτηνοτροφία, γιατί δεν υπάρχει πια η δυνατότητα εισαγωγής ζωοτροφών. Συντηρούμε μονάχα λίγα ζώα, για το γάλα των παιδιών. Αλλά η γεωργική παραγωγή είναι τόση που μας επιτρέπει την επιβίωση. Την τελευταία χρονιά μάλιστα μπορέσαμε να κρατήσουμε και απόθεμα, όσπρια κυρίως, στις αποθήκες.

Επειδή οι κάτοικοι της Κοιλιάδας ήταν στην πλειοψηφία τους γεωργοί και κτηνοτρόφοι κατάφεραν να προσαρμοστούν σχετικά γρήγορα στις νέες συνθήκες: δεν υπάρχει ηλεκτρικό ρεύμα. Δεν υπάρχουν καύσιμα, κανένα αυτοκίνητο δε μπορεί να κινηθεί, οι καρότες των αγροτικών είναι σπαρμένες με φασόλια και φακές. Δεν υπάρχουν πια τηλέφωνα, ούτε κινητά ούτε σταθερά. Δεν υπάρχει πια τηλεόραση και ραδιόφωνο, ούτε τυπώνονται εφημερίδες. Δεν υπάρχει πια παγκόσμιος ιστός.

Είναι αδύνατον να ζήσουμε χωρίς τον έξω κόσμο, στη στενή μας φυλακή. Χρειαζόμαστε αυτά που δε μπορούμε να παράγουμε οι ίδιοι: όπλα και πυρομαχικά, πρώτα απ' όλα. Ρούχα και παπούτσια. Σκεύη για το μαγείρεμα. Καύσιμη ύλη, δηλαδή ξύλα και κάρβουνα. Τα στοιχειώδη έπιπλα, καρέκλες τραπέζια, κρεβάτια. Οικοδομικά υλικά. Εργαλεία για τις καλλιέργειες και για τα μαστορέματα και πολλά άλλα. Μας τα φέρνουν караβάνια εξαθλιωμένων εμπόρων, που τριγυρίζουν εδώ και κει στις έρημες πόλεις και τα χωριά και μαζεύουν ό,τι χρήσιμο υπάρχει και μπορεί να μας ενδιαφέρει. Καμιά φορά κάνουν λάθη. Μια ομάδα κουβάλησε κάποτε ως εμάς έξι σάκους με βιβλία, από τα παλαιά, τα χάρτινα. Δεν τα θέλαμε, τελικά τα πήραμε για καύσιμη ύλη. Το μόνο που χρειαζόμαστε είναι λίγο άγραφο χαρτί και ξύλινα μολύβια. Κι αυτά όχι για τώρα, αλλά μπας και τα χρειαστούμε στο μέλλον. Αν υπάρξει μέλλον.

Στην αρχή είμαστε πολύ επιφυλακτικοί με τους εμπόρους. Πολλές φορές, εκεί που παζαρεύαμε, τράβηξαν τα καλάσνικοφ και άνοιξαν πυρ ομαδόν, θέλοντας να βάλουν χέρι στα γκιούμια με το νερό, που γυάλιζαν στην είσοδο της Κοιλιάδας. Την πρώτη και την τρίτη φορά τα κατάφεραν, αλλά έκαναν το λάθος να μουν μέσα στην Κοιλιάδα, για πλιάτσικο. Δε γλίτωσε κανείς τους. Τώρα έχουμε οργανώσει καλά την άμυνά μας, με σκοπιές, περιπολίες αλλά και γερά συρματοπλέγματα και ναρκοπέδια σε όλες τις διαβάσεις, ακόμα και στα μονοπάτια των βουνών. Κανείς δε μπορεί να περάσει μέσα. Βέβαια ούτε κι εμείς μπορούμε να βγούμε, χωρίς οδηγό. Το χειρότερο είναι ότι δε μπορούμε να σεργιανάμε στα βουνά, εξαιτίας των ναρκών. Αλλά, όπως

έχουν έρθει τα πράγματα, το χειρότερο είναι μονάχα αυτό που προσπαθούμε να αποφύγουμε: η εξόντωσή μας και η κατάληψη της Κοιλιάδας των Νερών από τους απέξω.

Το νερό μας περισσεύει. Καλλιεργούμε και ποτίζουμε ολόκληρη την κοιλάδα, ακόμα και τα περβάζια των παραθύρων. Πουλάμε μεγάλες ποσότητες στους εμπόρους, που καταφθάνουν καθημερινά στη Νεκρή Ζώνη. Κρατάμε πάντοτε γεμάτες τις υπόγειες δεξαμενές που κατασκευάσαμε. Όλα τα πηγάδια της κοιλάδας, αυτά που υπήρχαν και αυτά που ανοίξαμε, είναι γεμάτα. Κι όμως, δεν έχουμε καμιά ένδειξη ότι τα νερά λιγοστεύουν. Αυτό έκανε μερικούς να σκεφτούν μήπως πρέπει να επιτρέψουμε στους απέξω να φτιάξουν μόνιμους καταυλισμούς και να τους τροφοδοτούμε εμείς με νερό, για τους ίδιους και για καλλιέργειες. Για να επιβιώσουν περισσότεροι άνθρωποι. Το συζητήσαμε και συμφωνήσαμε όλοι ότι θα ήταν εξαιρετικά επικίνδυνο για την Κοιλιάδα, καθώς σε λίγο καιρό θα μαζευόντουσαν όλοι οι επιζήσαντες έξω από την πόρτα μας και το αποτέλεσμα θα ήταν να μην αντέξουμε την πίεση. Το αφήσαμε. Η χειρότερη στιγμή μας ήταν στο τέλος της πρώτης χρονιάς, όταν ξέσπασε η εσωτερική διαμάχη, για το ποιος θα ελέγχει τους εισερχόμενους πόρους, δηλαδή τα προϊόντα που ανταλλάσσαμε με το νερό. Ως τότε την ευθύνη την είχαν οι παλιοί ιθύνοντες και ειδικά ο δήμαρχος της περιοχής. Οι κάτοικοι ξεσηκώθηκαν όταν διαπίστωσαν ότι τα περισσότερα υλικά και τα καλύτερα εργαλεία μοιράζονται κατά σύστημα στους εκλεκτούς του δημάρχου. Οι τελευταίοι απάντησαν δυναμικά, αλλά αυτό ήταν μεγάλο λάθος. Τετρακόσιοι εξήντα νεκροί μέσα σε ένα απόγευμα. Όταν εξοντώθηκε ο δήμαρχος, τα παιδιά του και οι φανατικοί υποστηρικτές του, δημιουργήθηκε το Συμβούλιο, που διοικεί την Κοιλιάδα. Δεν υπάρχουν πια αδικίες μεταξύ μας. Όχι γιατί είμαστε όλοι οπλισμένοι, αυτό θα μπορούσε κάλλιστα να μας οδηγήσει σε γενικευμένη αλληλοεξόντωση. Αλλά γιατί καταλάβαμε ότι η επιβίωση του καθενός και των δικών του εξαρτάται από την επιβίωση της Κοιλιάδας. Και η επιβίωση της Κοιλιάδας απαιτεί απόλυτη ισονομία μεταξύ μας. Είναι γελοίο, ίσως, αλλά χρειάστηκε να έρθει το τέλος του ανθρώπινου πολιτισμού για να το πετύχουμε. Κι αυτό αποκλειστικά μέσα στα ασφυκτικά όρια της Κοιλιάδας και χάρη στο νερό.

Οι μεγαλύτεροι ζούμε σε μόνιμη κατάθλιψη. Αναλογιζόμαστε αυτά που χάσαμε. Αναλογιζόμαστε τον πολιτισμό μας, που χάθηκε στην άβυσσο. Αναλογιζόμαστε τους δικούς μας. Σκεφτόμαστε το μέλλον, που δεν υπάρχει. Οι νεότεροι φαίνονται καλύτερα προσαρμοσμένοι, αλλά μοιάζουν εντελώς διαφορετικοί. Δεν είναι παράξενο, είναι εντελώς διαφορετικός ο κόσμος που μεγαλώνουν.

Υπερασπιζόμαστε αποτελεσματικά την ύπαρξή μας, εδώ και τέσσερα χρόνια. Αλλά, τελευταία, βλέπω να έρχονται όλο και λιγότεροι έμποροι ως την είσοδο της Κοιλιάδας, με όλο και λιγότερα εμπορεύματα. Ο έξω κόσμος φαίνεται να εξαντλείται. Μας μιλάνε για επιδημίες, που θερίζουν τους επιζήσαντες. Ζουν σαν τρωγλοδύτες, σκοτώνονται μεταξύ τους, πεθαίνουν από αρρώστιες και πείνα. Τι θα γίνει όταν δε θα υπάρχουν πια άνθρωποι για να ζητάνε το νερό μας, προσφέροντάς μας ό,τι έχουμε εμείς ανάγκη; Τι θα γίνει όταν εξαντληθούν τα αποθέματα που δημιουργούμε; Θα αναγκαστούμε να βγούμε εμείς έξω από την Κοιλιάδα του Νερού. Και ως τώρα κανένας από αυτούς που βγήκαν δεν επέστρεψε.

<http://panosz.wordpress.com> / <http://zervaspanos.wordpress.com>

Θεωρία - Λίτσα Χατζοπούλου: *Με τα ολίγα περσικά που ήξερε...*

Στα χρόνια του ψυχρού πολέμου, τα Ινστιτούτα Στρατηγικών Μελετών και Αναλύσεων στις Η.Π.Α., έφτιαχναν σενάρια συγκρούσεων με βάση την Ιστορία του Θουκυδίδη. Οι ρόλοι, βέβαια, ήσαν μοιρασμένοι και σαφέστατοι: η Σοβιετική Ένωση είχε τη θέση της στρατοκρατούμενης και αντιδημοκρατικής Σπάρτης, ενώ οι Η.Π.Α. ταυτίζονταν με τη δημοκρατική και ελεύθερη Αθήνα. *Τα πάντα ρει*, εν τούτοις. Ο ψυχρός πόλεμος αποτελεί πλέον κεφάλαιο της σύγχρονης ιστορίας και το νέο παγκόσμιο περιβάλλον χαρακτηρίζεται από «ασύμμετρες απειλές» που θα αντιμετωπίζονται με «μικρές ελεγχόμενες περιφερειακές συγκρούσεις». Εν τωιαύτη περιπτώσει, ένας μεγάλος στρατός είναι αναποτελεσματικός· χρειάζεται ένα μικρό και ευέλικτο σώμα, ας πούμε 300 αποφασισμένων μαχητών.

Δεν ξέρω αν η ταινία του Zack Snyder προκάλεσε τις συζητήσεις που συνήθως προκαλούν εν Ελλάδι οι αμερικανικές ταινίες περί της ελληνικής αρχαιότητας. Θυμάμαι ότι η *Τροία* του Wolfgang Petersen και ο *Αλέξανδρος* του Oliver Stone δημιούργησαν αρνητικές αντιδράσεις και διαμαρτυρίες – επειδή οι σεναριογράφοι δεν ακολούθησαν το πνεύμα του Ομήρου, λ.χ., και παρουσίασαν τον Αχιλλέα στα όρια της βαρβαρότητας (ανακριβές, διότι οι παρεκκλίσεις από τον ομηρικό μύθο ήσαν ελάχιστες και όχι ιδιαίτερες σημαντικές· όσο για το περί βαρβαρότητας, στην ίδια την *Ιλιάδα* λέγεται ότι ο Αχιλλέας έσφαξε δώδεκα βασιλόπουλα των Τρώων πάνω στον τάφο του Πατρόκλου)· ή επειδή ο Αλέξανδρος του Stone έμοιαζε με νευρωτικό αυτόματο, απορροφημένο στο ναρκισσισμό του. Για τους 300 δεν είδα να αντιδρούν οι λάβροι ελληνολάτρες. Περίεργο, διότι εκείνη η σκηνή με τους τερατώδεις Εφόρους και την ιέρεια ήταν ανεκδιήγητη και απολύτως ανακριβής. Φαίνεται όμως πως η ελληνική υπερηφάνεια κολακεύτηκε αρκούντως από την εξύμνηση της σπαρτιατικής ανδρείας καθώς και από την προβληθείσα θέση ότι αυτοί οι 300 ήσαν η μόνη ελπίδα για να μη στερηθεί η Ευρώπη το φως και τη λογική (το γεγονός ότι η Ευρώπη ως πολιτικός χώρος δεν υπήρχε τότε, περνά επίσης απαρατήρητο).

Τεχνικά, η ταινία μπορεί να ήταν άψογη, ενδιαφέρουσα, αξιόλογη· ιδεολογικά είναι απλώς απαράδεκτη. Είναι προφανές ότι, όπως ο *Αλέξανδρος* του Stone αποτέλεσε το ψευδο-ιστορικό πλαίσιο δικαιολόγησης της εισβολής στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, ομοίως οι 300 έρχονται να «υπενθυμίσουν» ότι το Ιράν ήταν εχθρός του «πολιτισμού» και της ελευθερίας, ακόμη από την αρχαιότητα. Παλαιές οι ρίζες της αντιπαλότητας, λοιπόν. Κρατάει χρόνια, αυτός ο πόλεμος.

Αν αφαιρέσουμε το ιστορικό πλαίσιο, εύκολα διαπιστώνουμε ότι ουσιαστικά πρόκειται για συσσώρευση στερεοτύπων, και μάλιστα με τρόπο άτεχνο και ακραιφνώς προπαγανδιστικό. Δέστε τους Σπαρτιάτες: το απόλυτο σύμβολο του «αρσενικού», η αρρενωπότητα σε όλο της το μεγαλείο, καλογυμνασμένα σώματα, δωρική αυστηρότητα στον τρόπο ζωής· φυσικά, η σεξουαλική επιβεβαίωση της ανδρείας προβάλλεται σαφέστατα από την ερωτική σκηνή του Λεωνίδα με τη βασίλισσα Γοργώ (αξιοσημείωτα είναι εδώ τα διακεκομμένα, μικρής διάρκειας πλάνα, που μοιάζουν με στιγμιότυπα, σαν να υποσημαίνεται ότι η ερωτική πράξη είναι μεν

μέρος της σπαρτιατικής ζωής, πλην δεν αποτελεί την κύρια απασχόληση ούτε μονοπωλεί το ενδιαφέρον των πολεμιστών). Από την άλλη, οι Πέρσες ουσιαστικά εκπροσωπούν την παρακμή και τον εκφυλισμό. Ο Ξέρξης παρουσιάζεται μακιγιαρισμένος και στολισμένος με χιλιάδες μπιχλιμπίδια, ένα πλάσμα μάλλον ερμαφρόδιτο, ούτε αρσενικό ούτε θηλυκό. Είναι βέβαια γιγαντιαίος σε σχέση με τον Λεωνίδα, αντιλαμβάνεται όμως κανείς ότι οι σωματικές του διαστάσεις εν προκειμένω αποτελούν μια εύκολη (και φτηνή) μεταφορά της στρατιωτικής του ισχύος (και αντιλαμβάνεται επίσης ότι αυτή η ισχύς είναι μόνον αριθμητική, εφόσον ουσιαστικά στηρίζεται σε συγκέντρωση εκφυλισμένων ατόμων). Οι κορυφαίοι μαχητές της περσικής στρατιάς είναι τερατόμορφοι, όντα ενός άλλου κόσμου που προκαλούν τον τρόμο· αλλά η απουσία ανθρώπινων μορφικών χαρακτηριστικών (στερεότυπο κι αυτό από την εποχή του ψυχρού πολέμου, όταν το Hollywood χρησιμοποιούσε τους εξωγήινους ως σύμβολο των σοβιετικών) υποβάλλει την ιδέα ότι οι εχθροί δεν ανήκουν στο ανθρώπινο γένος, άρα επιτρέπεται (μάλλον επιβάλλεται) η πλήρης εξόντωσή τους. Τερατόμορφος είναι βέβαια και ο Εφιάλτης· ένα δύσμορφο πλάσμα που (ατυχώς, σκέφτεται ο θεατής) γλίτωσε τον Καιάδα. Δεν έχει θέση ανάμεσα στους τέλειους σωματικά Σπαρτιάτες και εφόσον *νους υγιής εν σώματι υγιή*, δεν μπορεί παρά ο Εφιάλτης να είναι και ηθικά διεφθαρμένος. Έτσι, πολύ εύκολα τον δελεάζει ο Ξέρξης. Η σκηνή της βασιλικής ακρόασης είναι επίσης φτηνή ως προς τον συμβολισμό. Ο εκφυλισμός και η παρακμή των Περσών εξεικονίζονται στα σεξουαλικά όργανα που λαμβάνουν χώρα μπροστά στα μάτια του Εφιάλτη (ο οποίος δεν μπορεί παρά να είναι και σεξουαλικά διεστραμμένος· εδώ βέβαια τα πλάνα δεν είναι διακεκομμένα αλλά συνεχή και μεγαλύτερης διάρκειας, ακριβώς επειδή εκείνο που πρέπει να αποκομίσει ο θεατής είναι ότι ο εκφυλισμός και η παρακμή των Περσών οφείλεται στη σεξουαλική τους ασυδοσία και ελευθεριότητα - ο θρίαμβος της ηθικής του αμερικανικού πουριτανισμού). Για τον λεγόμενο «υποψιασμένο» θεατή, η ατμόσφαιρα παραπέμπει ευθέως στο μυθιστόρημα *Vathek* του Beckford (1782), όπου περιγράφονται οι «απαγορευμένες ηδονές» του αμαρτωλού σείχη, αλλά και στους περίφημους Ασασσίνους του Σινάν (άλλωστε, ο τρομερός «Γέρος του Βουνού» έτσι προσείλκυε μαχητές και τους μετέτρεπε σε δολοφόνους, προσφέροντάς τους απλόχερα σεξουαλικές ηδονές και χασίς – εξ ου και το όνομά τους, «Ασασσίνου»).

Αν κανείς δεν έχει ως τώρα αντιληφθεί το παιχνίδι της προπαγάνδας, υπάρχει το moral της τελευταίας σκηνής, ο λόγος του Δήλιου λίγο πριν από τη μάχη των Πλαταιών. Και τι λέει ο Δήλιος; Αφού υπογραμμίσει τη σημασία της θυσίας των 300, επισημαίνει πως αυτός ο πόλεμος εναντίον των Περσών είναι πόλεμος εναντίον της «τρομοκρατίας» και του «μυστικισμού». (Για την τρομοκρατία δεν χρειάζεται σχόλιο, αλλά μήπως αυτή η ιστορία με τον μυστικισμό είναι λίγο περίπλοκη; σε τελική ανάλυση, την ίδια δουλειά δεν κάνουν και οι Έφοροι με την ιέρεια και τους χρησμούς, στην αρχή της ταινίας; Φυσικά· γι' αυτό, όμως, έχουν εξαγοραστεί από τους Πέρσες!)

Κάπως έτσι, λοιπόν, οι Η.Π.Α. διαμορφώνουν τους όρους της νέας τους ταύτισης με τη Σπάρτη, αυτή τη φορά. Άλλωστε, η Σπάρτη ως σύμβολο της πρότυπης δημοκρατίας δεν είναι άγνωστη στην ευρωπαϊκή νοοτροπία· ο Rousseau είναι εκείνος που την καθιστά δημοφιλή στα χρόνια της Γαλλικής επανάστασης και ως τα τέλη του 19ου αι. διατηρεί αμείωτο αυτόν τον συμβολισμό. Επιπλέον, οι Αθηναίοι, κατά τα λεγόμενα του κινηματογραφικού Λεωνίδα, δεν είναι παρά “philosophers and boy-lovers”, διαθέτουν δηλαδή δύο ιδιότητες εντελώς ασύμβατες με την «ανδρεία». Φυσικά, οι Η.Π.Α., δεκάρα δεν δίνουν για το philosophers – άλλωστε, από τα χρόνια του Thoreau και του Emerson δεν έχουν να δείξουν τίποτα αξιόλογο (οι σημαντικοί αμερικανοί φιλόσοφοι του 20ού αι. ουσιαστικά τη γραμμή της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας ακολουθούσαν και

δεν απέκτησαν σημαίνουσα επίδραση έξω από τους ακαδημαϊκούς κύκλους) – το boy-lovers όμως τους απασχολεί πάρα πολύ· μήπως εκείνος ο ακατανόμαστος ο Ang Lee δεν τόλμησε να αμαυρώσει τον ακρογωνιαίο αμερικανικό μύθο του cowboy με το *Brokeback Mountain*; Εν τούτοις, η επίθεση εναντίον των Αθηναίων δεν ξεπερνά τα όρια του «πειρακτικού» (πλην δηλητηριώδους) υπαινιγμού· σύμμαχοι είναι οι Αθηναίοι (όπως οι Βρετανοί, ας πούμε), τους δεχόμαστε λοιπόν με τα ελαττώματά τους, στο βαθμό που ευθυγραμμίζονται στον κοινό αγώνα.

Εκείνο, όμως, που θεωρώ πολύ πιο εντυπωσιακό στους 300 είναι ο ρόλος του Λεωνίδα. Μπορεί στο σενάριο να δηλώνεται ως βασιλιάς της Σπάρτης, αλλά στην πραγματικότητα αντιστοιχεί πλήρως με τον (κινηματογραφικό) χαρακτήρα του αμερικανού προέδρου ως superhero ή ως action-adventure hero· πρώτοι διδάξαντες, ο πρόεδρος Thomas J. Whitmore (Bill Pulman) στην ταινία *Independence Day*, και ο πρόεδρος James Marshall (Harrison Ford) στην ταινία *Air Force One*. Όπως οι κινηματογραφικοί του πρόγονοι, ο Λεωνίδας των 300 παραβλέπει πλήρως τους σπαρτιατικούς νόμους, γράφει στα παλαιότερα των υποδημάτων του τα δύο βουλευτικά σώματα (τη Γερουσία και την Απέλλα) και πηγαίνει να σώσει την Ελλάδα (και την Ευρώπη) – ενεργεί δηλαδή ως απόλυτος μονάρχης (ο οποίος μάλιστα στις πρώτες σκηνές της ταινίας σκοτώνει τους Πέρσες αγγελιοφόρους, επειδή φέρθηκαν «ασεβώς»). Πλην, τούτο είναι το τίμημα του ηρωισμού και της ανδρείας· όσοι εμμένουν στην τήρηση των δημοκρατικών κανόνων, είδατε πού καταλήγουν: philosophers and boy-lovers.

Copyright© *Λίτσα Χατζοπούλου* / Email: litsah@gmail.com

[αρχή σελίδας](#)

Κατερίνα Γναφάκη

Αυτοκράτειρα

Στάζεις σαββατιάτικη ομορφιά
σκοτεινά αρθρώσεις φωνήεντα
καλλιγραφημένα με λάμδα
Στρογγυλεμένα στις προεξοχές
τα μαβιά ανθέμια

Με καλείς
κι ανοίγονται παράθυρα
Ένθεη παραδίνομαι στη θέα

Λευκό πουκάμισο πουλιά
λινό λεπτό μαντίλι
κήπων ανάγλυφα ανατολής
κόσμημα πορσελάνης

τσάι γιασεμί
αργά αργά το φέρνω στα χείλη
εστιάζω το ράγισμα:

Αυτοκράτειρα
μέσα στη ρωγμή ζυγιάζει
στο δεξί το δόσιμο
στο αριστερό το δέξιμο

*

Ένα

Σαϊτιές στο χώμα
λαβώθηκαν οι αρτηρίες της γης
κόκκινο ανεβαίνει στους λόφους
τα φύλλα στάζουν αίμα
βάφουν τις μελλοθάνατες νύχτες μου

βρέχει όλη νύχτα, κόκκινα στάχνα
ένα δρεπάνι στάζει αίμα
μέσα στο όνειρο του θανάτου
μπουμπουκιάζει η ζωή

τοξεύω ένα τραγούδι στο πέραν
κι από άναρθρους στίχους
ένα πουλί γεννιέται στο στόμα μου

*

Εδώ στην κόλαση

Το μόνο που θέλω είναι να ζω στην κόλαση, φώναζα.
Ήρθε τότε ένας άγγελος, κομμάτι του εαυτού μου αναστημένο, να με τραβήξει απ' το σκοτάδι μου.
«Είμαι απασχολημένη» του είπα, «αναζητώ την ωραιότητα των κρίνων, της αγάπης το φίλημα».
«Χιλιάδες πέπλα σου καλύπτουν την όραση» ψιθύρισε και με ακούμπησε με την αιχμή της ρομφαίας του στο μέτωπο.
Φεύγοντας, ένα σύννεφο σκόνης σηκώθηκε και σκέπασε με γκρίζο τα φτερά του.
«Άνοιξα τις αποσκευές σου», πρόλαβε να πει και χάθηκε.
Το μόνο που θέλω είναι να ζω στην κόλαση. Αυτό είναι το σπίτι μου. Από οδύνη είναι φτιαγμένο το αίμα μου κι ο φόβος είναι η ροή του.
Ξανά ένας άγγελος μου τραβάει το χέρι, το μόνο που καταφέρνει να μου βγάλει τον ώμο. Η κόλαση είναι η πατρίδα μου. Υπερασπίζομαι το μόνο που ξέρω.
«Με κάλεσες» μου ψέλλισε, «να σε κρατήσω στα φτερά μου».
Όμως εγώ δεν έστειλα πρόσκληση σε κανέναν. Θέλω να μείνω στην κόλαση. Εκεί γεννήθηκα.

Δεν ξέρω πως έγινε κι αρχίζω να ξεχνώ το τραγούδι του κόσμου.
Ένα άλλο τραγούδι γεννιέται, ακούω τη μουσική του, τραυλίζω τα λόγια του.
Εδώ στην κόλαση.

*

Περί νοήματος (ή αναζητά ένα νόημα ο εξόριστος απ' την καρδιά του)

Αναζητώντας ένα νόημα σ' ένα ποίημα έχεις χάσει το ποίημα. Ένα ποίημα βρίσκεται σε ενέργεια, δεν αποκαλύπτει ένα νόημα, πηγαίνει πιο πέρα απ' αυτά που αντιλαμβάνεται η νόηση. Αν εισχωρήσεις μέσα του, όχι ερμηνεύοντας το, όχι βιάζοντας το, έχει τη δύναμη να μεταμορφώσει, να συγκλονίσει συθέμελα την ανθρώπινη ψυχή αλλάζοντας την πορεία της. Το ποίημα είναι ένα σκοτάδι το οποίο σε καλεί να ανακαλύψεις το φως του. Παρόλο που αποτελείται από λέξεις δεν είναι λόγος, σου ζητά να το κάνεις ορατό μέσα από το βίωμα. Είναι μουγγό, σιωπηλό, πολυκέλαδο, προάγει την αντίφαση, σου γνέφει να συναντήσεις τη σιωπή του. Το προσεγγίζεις υπερβαίνοντας τη σκέψη, την εξουσία του ενός νοήματος και τότε βρίσκεις χίλιες και μία σημασίες να γελά η μία στην άλλη αγκαλιάζοντας τις διαφορές τους χωρίς ποτέ να εξαντλούνται σ' ένα νόημα αλλά να προχωρούν στα βάθη της αβύσσου. Καμιά υποχρέωση επικοινωνίας δεν έχει η ποίηση. Αυτό το άναρθρο που απλώνεται μέσα μας μπορεί τελικά να ντυθεί με το φουστάνι των λέξεων χωρίς να πάψει να λειτουργεί .

Copyright© Κατερίνα Γναφάκη

[αρχή σελίδας](#)

Μιχάλης Στειακάκης

“Η Πυθία των Εξαρχείων ”

Παλιό πρεζάκι η Πυθία
χρόνια θαμώνας της πλατείας Εξαρχείων
χρησιμοποιεί λέξεις ακατάληπτες
ωστόσο κανείς πια δε νοιάζεται για χρησμούς
όλοι το ξέρουν το μέλλον - σκοτεινό
ο Θεμιστοκλής έμπορος χάρτου στη Σόλωνος
αδαής κάποιος Οιδίποδας
(Βαλτετσίου 4 στο μπαλκόνι του 3ου)
τσακώνεται με τη μάνα του.

Τον Αύγουστο ανεβαίνει στους Δελφούς
κι αναπολεί δόξες και θυμιάματα
ομφαλούς της γης και τα συναφή

.....
παρακάτω η γριά τσιγγάνα ψαρεύει παλάμες
να σου πει τη μοίρα σου να σου πει το ριζικό σου
αηδίες! οι τουρίστες ψωνίζουν Απόλλωνες στο γύψο
κι η Πυθία κόρη αρχόντισσα απ' τη Δεσφίνα
τσιχλα μασάει μέντας και χρησιμολογεί.

*

“Homo Sapiens”

Λίγο ακόμα

να σηκωθούμε λίγο ψηλότερα

Γ.Σεφέρης

Κι αν διάλεξα τον διποδισμό (εντάξει θα πείτε
η όρθια στάση προσφέρει ελλιπή στήριξη)
ήταν που ζητούσα να δω τον κόσμο από λίγο ψηλότερα...

Μα πιο πολύ που ‘θελα να ζω και να πεθαίνω όρθιος
(φθονούσα πάντοτε τα δέντρα για αυτήν τους την δυνατότητα)
αυτό το “σηκώστε με μωρέ παιδιά θέλω να δω τον ήλιο
ντροπής να μ’ έβρει ο Χάρωντας ανήμπορο στο στρώμα”.

[Τώρα που μου περίσσεψαν οι ορθοστασίες
πραγμάτων μικρών και υποθέσεων ευτελών
βυθίζομαι στη λάσπη και τα χώματα].

*

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ ΤΟΥ '73

Ήταν γιορτή της Άνοιξης γιορτή των λουλουδιών
απ' το πρωί τ' ακούγαμε στο ραδιόφωνο
μόνο γιορτή των λουλουδιών. Κι έτσι
κινούσαμε οι φαμίλιες χιμούσαμε στα οικόπεδα
να πιάσουμε το Μάη. Κι αυτός
καθόταν και τον πιάναμε

.....
Κι αφού πλέκαμε στεφάνι τη λιποψυχία
(αν θέλετε και τη συνηγορία)
πάνω την κρεμούσαμε απ' το κατώφλι
μην και περάσει ο αστυνόμος

Το βράδυ
ονειρευόμασταν λιβάδια με κόκκινα γαρύφαλλα
και σφίγγαμε τις γροθιές.

Copyright© Μιχάλης Στειακάκης

αρχή σελίδας

Έκτωρ Πανταζής

Δρυολαλιά

Έρημος Το φεγγάρι σαν Άραβας
Είναι μιά ατοπία σε χρόνο λυμένο
από τα γρανάζια του ρολογιού
να υπομένεις το τραύμα το τραύμα χρόνος
Εγκαταλείποντας την παράδοση είναι σαν να θέλεις
να διαβάσεις ένα άγραφο χαρτί
χαρτί που για να διαβαστεί πρέπει πρώτα να έχει γραφτεί
Μέσα στη γλώσσα είναι θαμμένες οι μούσες
φτενότερο κι από το πιό φτενό ριζόχαρτο
το διάφανο είναι σκοτεινιά στα μάτια
φωσφορίζοντα έντομα δρόμοι της νύχτας
κηλίδες του λευκού μέσα στο μάτι
Το βυθισμένο αντλείς ό,τι από το φώς χάθηκε
-η μέσα λευκή άβυσσος
Ζωντανό φώς ανακλούσε το πρόσωπό του
η Αυγή κλώσα
Στου Ομήρου τις σκοτεινές κόγχες
αναβλύζουν Ιλιάδες αναβλύζουν Οδύσσειες
από στέρηση φωτός το ξεχειλίζει
-φουστάνι της Αθηνάς το ιοστεφές
Πεσμένα φύλλα με το σιβυλλικό χρώμα
ξεφυλλίζουν το χρόνο
Το δάσος κυματίζει σαν δάσος
το φωτεινό σύθαμνο κινήθηκε σαν δέντρο
ξεφυλλίζεται ο ουρανός
πέφτουν αστέρια σαν συκόφυλλα
τα πράγματα φωνάζουν μου φωνάζουν
απο καταβολής σαν εκκωφαντικός θόρυβος του χρόνου
Αυτά είπαν τα φύλλα
καθώς η πένα κινήθηκε εναντίον τους
σαν απειλή μελάνης επί της λευκότητας

Λέω παραμύθια στο όνειρο
Τα ακούει η ζωή στο ξύπνιο της

*

Στον όρμο του Ορφέα

Εφορμήσεις στον όρμο του απόντος Ορφέα,
καρφί δε σου καίγεται από τη νεκροκεφαλή
στο καρφί σαν πρωινό καθρεφτάκι
να καθρεφτίζεις το μέσα σου
πριν κινήσει τη μέρα ο ήλιος
ρόδα στο κύμα .

Εφορμήσεις στον όρμο του απόντος Ορφέα
θαλασσινός νεκρός κοχύλι στο στόμα
μιας πράσινης σαν τον όλεθρο κοπέλας
σε καλεί.

Το κύμα κάνει δαχτυλίδια
γύρω από τον υψούμενο βράχο ,
βρόγχος θαλάσσης γλυφή γλώσσα
αφρος νερό κι αλάτι, διάβρωση ύλης,
θάλασσα σουρωτήρι, τεχνητρα οπών
όπου έρχεται και τρυπώνει το φως.

Γεννητούρια του άδειου γιορτάζει,
το άδειασμα γιορτάζει, τις φωλιές του κενού
έλξη και μαγγανεία
Απομεινάρι λάβας, η σκοτεινάδα του βράχου,
επιμένει στο φως
επιμένει να δίνει χέρι στον Ορφέα,
του παρέχει μακριά σκοινιά
ρίζες από αρμυρίκια
να πλέξει τα μουσικά του δάχτυλα

Ω είναι σκοτεινό το Βασίλειο της μέρας
πάρτε το φως
ανηλεής τροχός ήλιος
στο καταμεσήμερο στα δυο μας κόβει

Απαλά τις γλώσσες σου φωτιά του ήλιου,
απαλά τις γλώσσες σου γλυφή θάλασσα:
καίγεται το καρφί του κρανίου
σκληρό αλάτι το νοτίζει πέφτει στα χέρια
πίσω από τις πόρτες του θανάτου.
Ποιος τραγουδά;

Εδώ που σμίγουν στοιχειά με στοιχειά
Στη σιδερένια άβυσσο
Μολυβένια ερπετά κύματα φίδια λάβας
Αναδεύεται το χώμα
σειστρα ανέμων χτυπάν δαιμονισμένα
γιγάντια αβύσσου τρικυμία

Μεγαλοπιασμένοι των ονείρων
Περηφανευόμαστε για τη σκιά μας
Τέτοια η οθόνη του νου μας

Από μηχανής η αλήθεια
από δοκιμαστήρια αβύσσου
Με άψογο ένδυμα γύμνια
Ανοίγει η φλέβα μας και μας δωρίζει στη μουσική
αυταπάτη έρωτας χορεύει πάνω στο κοχύλι
σαν Αφροδίτη.

θαλάσσιος νεκρός
παραγγέλλει: Στηρίξου στον έρωτα!
Σκοτεινά νερά ,
Βασίλειο του Όρκου: Διαπέρασε Στυγός νερό.

Τρέξε στις φλέβες σου μαγνήτες δίπλα στο αίμα

*

Ωδή σε πλάσμα φτερωτό

Ακίδα την ακίδα
ώ θαύμα
χρυσή αστραπή φωτόσκονη
έγραφε το ηπειρώτικο με θαύμα
πύρινοι άγγελιοι
φτερούγιζαν ανέβαζαν μιά γή
πράσινη γαλανή προς τό στερέωμα
ανέβαζαν τή γή σάν ήλιο
φούσκωναν σάν ψωμιά καρποί στά δέντρα
Λυτρώσου ύπαρξη
οθόνη του ουρανού
νεράιδες του γυαλού
ετοιμάζαν ασίδα γιορτής
Πρόσωπα ξαφνιασμένα ανασηκωμένα
σ ένα βαθύ χρυσάφι με στόματα αναμμένα

πίνουν και ξεδιψάνε το θαύμα
Μέσα στο πανηγύρι της χαράς
γή στου ήλιου το άρμα
τα μάγια σου φοράς
στήλη φωτεινή
εσύ μας κυβερνάς
πέλαγος βαθύ πύλη πύρινη
φύση γιορτινή πάμε όπου μας πάς
κι απ του διάφανου το αιθέριο
αστράφτει η κούπα νάμα καθαρό
την υψώνουμε στον ουρανό
και το όραμα ακέριο
σκάει κι από λαιμούς που σπάνε
στου άσματος τη γλύκα τρίλια
σε παιχνίδια χίλια
πίνουμε με χείλια το κρασί του κόσμου άρωμα και φώς μου
παίζουμε και παίζουμε τη χαρά
παίζουμε και παίζουμε το φως
μέσα στα νερά είναι το φως
μέσα στα νερά είναι η χαρά
με άσπρα φτερά
με κίτρινα φτερά
με κόκκινα φτερά
με γαλάζια φτερά
με διάφανα φτερά του κόσμου το πέρασμα
άλυτο μυστικό δίχως συμπέρασμα
βήμα ευγενικό βάλλε θωπεία χεριού σαν φτερό
κορυδαλλού λοφίο θάλασσας παλμό
Εγώ εδώ θα καρτερώ
για ιστορίες με ιτιές και αγάπες
σου πάει αυτό το χρώμα αγάπης διάφανη ιτιά
σου πάει αυτό το χρώμα αγάπης κοτσυφίνα στα μαύρα
σου πάει αυτό το χρώμα πνίγεσαι στο τραγούδι
βγαίνουν τα προικιά βγαίνουν τα μάλλινα
βγαίνουν τα βαμπακερά βγαίνουν τα μεταξωτά
βγαίνει η νύφη στα λευκά λευκή λαφίνα
βγαίνουν οι φίλες της βγαίνει το ψείκι
Γάμος είναι στο χωριό λαφίνα
γάμος είναι κι έλα μου
δικό σου ψείκι και προικιό
και σύ λείπεις
δεν είναι γάμος
δεν είναι ψείκι και προικιό
λείπει η χαρά του κόσμου λείπω κι εγώ

Θανάσης Αθανάσιος

ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

- Η αναιδής διάνοια της ανίας είναι η άνοια των όνων και των ονούντων
- Το καλό με τον θάνατο είναι ότι πεθαίνουμε
- Το μάτι μου δεν είναι μάτι
- Ξεφυλλίζοντας ένα πορτοκάλι θαυμάζω την άρτια συνοχή των μερών σου
- Όταν η περιτομή ερεθίζεται συνέχισε να κλαδεύεις
- Τα νύχια δεν έχουν ψυχή είναι ετεροπροσωπία, δηλώνουν αντώνυμα του άλγους
- Οι λέξεις δεν υπάρχουν
είναι όμορφες οι λέξεις
- Να κοιμάσαι κρατώντας στα χέρια σου
ένα παραθυρόφυλλο
- Πήδα στη φλόγα είτε μόνος είτε με παρέα
ποτέ διαφορετικά
- Πρόδρομος της σωφροσύνης
είναι η φέτα
- Να παραμελείς το σώμα σου
μόνο όταν ξέρεις πως τα μουστάκια σου
είναι αηδόνια (παντρεμένα κατά πάσα πιθανότητα)
- Το ερωτηματικό είναι το θαυμαστικό της παύλας.
αυταρέσκεια.
- Ένα μουστάκι αποστρατικοποιημένο
- Να τρως μέχρι να ακουστούν τα αγκομαχητά του καυστήρα
- Η πυρηνική διάσπαση του ορμέμφυτου με συγκινεί
- Ο Νταλί είναι μια αγελάδα
- Το πρώτο πράγμα που οφείλει να κάνει κανείς
είναι να αυτοκτονήσει. Όλα τα άλλα έπονται.
- Όταν θάβεις τα περιττώματά σου να τα χτενίζεις με αμμωνία
- Η τρέλα μπορεί να μας σώσει
- Τα τριαντάφυλλα είναι ξυλουργοί
- Ξυλοκόπησε τη φουρνάρισα
- Η σφυρίχτρα έχει πνεύμονα
- Τα καγκουρό φυτρώνουν μέσα στα κοχύλια
- Στύψε τα σωθικά σου
χάρισε τον πνεύμονά σου σε έναν καρχαρία
- Ξεφλούδισε τη μύτη σου σα να πρόκειται
να γεννηθεί ένα κοράκι μες στο σπήλαιο
της αμφισβήτησης
- Μια λέξη κυλά, κυλά κ έπειτα κυλά
- Μια λέξη αξίζει όσο μια άλλη λέξη
- Οι κουρτίνες χρησιμοποιούνται

πολύ συχνά σαν αποχυμωτές

- Να ζυγίζεις με ακρίβεια
- τα αρχίδια σου προτού τα κόψεις
- Να κατουράτε πάνω στο ψωμί
- Ένα κουτάλι περιέχει τόσες πρωτεΐνες
όσες κι ένα πιρούνι
- Η έμπνευση συγκαταλέγεται στις ορμονικές διαταραχές
- Ένα άροτρο δεν έχει ποτέ άκρα
- Δεμένος πισθάγκωνα κι ας είναι Κυριακή.

*

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΣΦΙΓΓΑΣ

1914-Τα παράθυρα δεν έχουν χείλια-προσμένουμε
1918-Τρύπησαν το στέρνο του προβάτου
1919-κηδεία του προβάτου, επίσημη εκλογή νέου αντιπροσώπου
(χωρίς εκλογές).
1917-Φτερά και φτέρες-καμία δήλωση
1916-γρήγορη αναπροσαρμογή των γιων στη θέληση του μαστιγίου
στην θέληση του βόθρου
1915-φιλτραρισμένη κηδεία
τα βαφτίσια έγιναν μα με καθυστέρηση

*

ΑΣΚΗΣΗ ΕΚΓΥΜΝΑΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΟΦΥΣΗΣ

Αρπάξτε ένα τραπεζομάντηλο του οποίου η μία άκρη
να συνορεύει με τα τσίνορα μιας μπετονιέρας τόσο
βαριάς όσο και άδειας. Ξεσκονίστε το στομάχι σας
με τη μέθοδο του κερματοδέκτη και αφού
ξεκουμπώσετε τις φτερούγες της ασυνειδησίας
κολυμπήστε ελεύθερα στο Κεντρικό Νευρικό Σύστημα
μιας κάμπιας-ελευθεριάζουσας κατά προτίμηση.
Μια στιγμή αξίζει όσο δυο στιγμές.
Αναπαυτείτε και ανάψτε το τσουκάλι-
μην φωνάξετε τον θερμοστάτη διότι στους
χαλεπούς καιρούς που ζούμε ο τρύγος δεν αποδίδει.
Καταπατείστε την περιουσία του αμαξά,
δείξτε του ότι και το μήλο βγάζει δόντια όταν ξαναπρασινίζει.

*

Ο ΜΑΣΤΟΡΑΣ

όταν ο ουρανός με την πελώρια υπόφυση της ανταρκτικής
απλώσει τα 19 πτερύγιά του στον αέναο τροχό
του βιβλιοδείκτη τότε τα προχωρημένα κύματα

που συχνά εκπέμπει ο κανίβαλος
θα μοιάζουν με αστείες φάρσες
των λυκανθρώπων που εκτρέφουμε στις γάμπες μας

*

BAYBΩ

Το φως των κάστανων
αντικρούει τη ρώμη των μαλλιών σου
Εσύ
λαξευμένη μες στις ιδιοτυπίες
της αυγής

Όμορφη σαν αυγό

Copyright©Θανάσης Αθανάσιος

αρχή σελίδας

Δώρα Κασκάλη

Άννα

Αυτή η νέα γειτονιά δεν προμήνυε τίποτε καλό. Αλλά το αποφάσισε ο άντρας της κι αυτηνής δεν της έπεφτε λόγος. Αυτά τα είχαν λύσει από πριν από το γάμο. Εκείνη θα ασχολιόταν με τα του σπιτιού και θα συνεισέφερε με το ενοίκιο από ένα παλιό τριάρι που της είχε κληροδοτήσει η αγαπημένη θεία της. Αυτός θα αναλάμβανε το μαγαζί του πατέρα του και θα έδινε κι ένα σπίτι για να στεγάσει την οικογένεια. Ε, φυσικά και το αυτοκίνητο. Κι αυτό περιουσία ήταν. Όταν, όμως, έπεσε έξω η πατρική επιχείρηση, πέσανε λιγάκι και τα μούτρα του. Για έναν καιρό ζούσανε με το ενοίκιο από το τριάρι και τις επιδιορθώσεις ρούχων που αναλάμβανε αυτή. Μετά φάνηκε που αυτός έμενε όλη τη μέρα σπίτι και για να μην τους κουβεντιάσουν, πήρε την απόφαση να μετακομίσουν κάπου που δεν θα τους ήξερε κανείς. Μέχρι και το διαμέρισμά του πούλησε κι αγόρασε ένα μικρότερο, εξήντα τετραγωνικά όλα κι όλα, στην άλλη άκρη της πόλης. Με τα λίγα λεφτά που εξοικονόμησαν από την πώληση του σπιτιού ζήσανε όπως-όπως για ένα διάστημα, γιατί μετακομίζοντας, αυτή έχασε τις πελάτισσές της κι ένα καλούτσικο μηνιαίο εισόδημα.

Μετά όλα μπήκαν στη θέση τους. Αυτός βρήκε δουλειά σε μια επιχείρηση ως αποθηκάριος και αυτή επέστρεψε στην καθημερινή λάτρα, στο φαγητό, στο μπάλωμα των δικών τους ρούχων. Σαν μπήκανε σε μια σειρά, της απαγόρευσε να ξαναπιάσει ξένο ρούχο στα χέρια της. Τώρα με το δικό του μηνιαίο και το ενοίκιο, μαζί με τα λεφτά που απέμειναν από την πώληση του σπιτιού και τα αγόρασε μετοχές στην επιχείρηση ενός παλιού φίλου του πατέρα του, τώρα πια μπορούσαν να ανασάνουν και να είναι πάλι κύριοι. Αυτή δεν έφερε αντίρρηση, όπως πάντα.

Ξαναγύρισε στην παλιά και γνώριμη κατάσταση της υποταγής. Μέσα σε όλη την μπόρα του καιρού της ανάγκης δεν είχε καταλάβει πως αυτή, στην ουσία, είχε αναλάβει τα ηνία της οικογένειας, ότι από τα δικά της χέρια ζούσαν όλοι τους. Εκεί που άρχισε να παίρνει τα πάνω της, επέστρεψε στο απλωμένο χέρι για τα ψώνια, για τα φροντιστήρια του παιδιού, ακόμη και για τα τσίτια που αγόραζε κι έραβε μόνη της.

Είχαν περάσει σχεδόν έξι μήνες που είχαν μετακομίσει και μόνο τότε βρήκε το χρόνο και κοίταξε απέναντι. Άφησε δηλαδή το βλέμμα της να ταξιδέψει στ' αντικρινά σπίτια, ανάμεσα στο άπλωμα των ρούχων και την ετοιμασία του μεσημεριανού, σαββατιάτικου φαγητού. Δίπλα στα μπλοκ των παλιοκαιρισμένων πολυκατοικιών απλωνόταν μια μεγάλη περιοχή γεμάτη μονοκατοικίες με φροντισμένους κήπους. Η δική τους πολυκατοικία βρισκόταν στο σύνορο ανάμεσα στον πιο λαϊκό κόσμο και στον άλλο, τον κόσμο των ευκατάστατων αστών με τις υπηρεσίες τους, τα ακριβά αυτοκίνητα και τα παιδιά τους που πήγαιναν στα πιο καλά ιδιωτικά της πόλης. Ίσως μέχρι τότε να ντρεπόταν ακόμη και να κοιτάζει αυτόν τον αριστοκρατικό κόσμο που απλώς και μόνο με την παρουσία του, της θύμιζε τη δική τους στενεμένη οικονομική κατάσταση, τη δική της εξαρτημένη και παγιδευμένη ζωή.

Με το πρώτο κιάλας βλέμμα τον αντίκρισε. Πρέπει να ήταν κοντά στα σαράντα, σαν και κείνη, αλλά μ' ένα γερό και δυνατό σώμα που γυάλιζε, ξεγυμνωμένο από τη μέση και πάνω, στις φλόγες του πρώτου καλοκαιρινού ήλιου. Κρατούσε μια ψαλίδα και κλάδευε την θαμνώδη περίφραξη που έκρυβε το σπίτι από τον έξω κόσμο. Είχε χρόνια να δει τέτοια ομορφιά. Ακόμη κι οι γραμμές της ηλικίας είχαν σμιλέψει τα ίχνη τους πάνω του με τέτοια αρμονία που σχεδόν αυτόματα και με πίκρα έφερε το χέρι της στο πρόσωπο κι άγγιξε την τραχιά επιδερμίδα του. Δεν ήταν συνηθισμένη να κοιτάει ξένους άντρες. Φοβήθηκε ότι θα την έβλεπε, γιατί το διαμέρισμά τους ήταν άμεσα ορατό από εκείνο το σημείο του κήπου, και βιαστικά μπήκε μέσα.

Καθισμένη σε μια σκοτεινή γωνιά της κουζίνας της, πήρε να παιδεύει ένα αρχινισμένο εργόχειρο, αλλά ο νους της ταξίδευε αλλού. Σκεφτόταν ότι έπρεπε να παντρευτεί για να μάθει το σώμα της, όσο το έμαθε. Εκείνος έμπαινε μέσα της για κανένα δεκάλεπτο κι όταν πια άρχιζε να βαριανασαίνει, ήξερε ότι θα τελείωνε και το δικό της καθήκον. Στην τηλεόραση έβλεπε σε κάτι εκπομπές ειδικούς που ανέλυσαν ότι κάθε γυναίκα πρέπει να αξιώνει τον οργανισμό της, αλλά σκεφτόταν ότι αυτά ήταν ωραία λόγια για τις γυναίκες της καριέρας και τις κυρίες των απέναντι μονοκατοικιών με τους κηπουρούς σαν τον άντρα που κλάδευε εκείνη την ώρα. Αυτή ήταν τόσο απασχολημένη με τα καθημερινά και το μεγάλωμα του παιδιού της που δεν της έμενε χρόνος και για πολλά. Ακόμη κι όταν βγαίνανε έξω οικογενειακώς, πάντα και μόνο έτσι γιατί αυτός δεν της επέτρεπε φιλίες με γυναίκες, έβαζε ένα ρούχο που είχε πιο αφόρετο και μάζευε τα μαλλιά της πίσω. Μάλιστα, κάποια φορά αυτός νευρίασε που την είδε να φοράει κραγιόν κι από τότε απέφευγε κάθε είδους μακιγιάζ ή περιποίηση. Ήθελε να έχει το κεφάλι της ήσυχο και να μην ακούει γκρίνιες. Έτσι κι αλλιώς είχε κάνει το καθήκον της σαν γυναίκα, είχε παντρευτεί, έκανε κι ένα παιδί, δεύτερο αυτός της αρνήθηκε λόγω οικονομικής στενότητας, άφησε το χνάρι της στον κόσμο. Μ' όλες αυτές τις σκέψεις, η εικόνα του ωραίου άντρα ξεθώριασε μέσα της. Ευτυχώς.

Πέρασε μια βδομάδα και τον ξαναείδε, πρωί του Σαββάτου. Πάλι ημίγυμνος και λαμπερός λίγο μετά το πρώτο φως. Παιδευόταν με κάτι τριανταφυλλιές στη γωνία που φαινόταν, από το σημείο που καθόταν στο μπαλκόνι της, ότι είχαν ψειριάσει. Τους έριχνε χημικά ταλκ, αλλά αυτή ήταν

σίγουρη ότι ήταν σχεδόν καταδικασμένες, αν δεν αναλάμβανε κάποιος με ειδικές γνώσεις. Μέχρι που τον λυπήθηκε. Έμοιαζε να μην ξέρει καλά τη δουλειά, πρέπει να ήταν κανένας που συμπλήρωνε το εισόδημά του με το να κάνει τον κηπουρό τα σαββατοκύριακα. Ήξερε πώς είναι να ζεις με μπαλώματα για να μισογεμίσεις την τσέπη σου για τα χρειαζόμενα. Πήγε βιαστικά μέσα κι άνοιξε ένα παλιό σημειωματάριο που της είχε αφήσει η θεία της.

Η συνονόματη είχε έναν περίφημο κήπο κάποτε, γύρω από ένα ακόμη πιο περίφημο σπίτι. Έχασε όμως την περιουσία της λόγω έρωτα. Κάποιος ξεπεσμένος αριστοκράτης την πλεύρισε και της έφαγε όλα τα ακίνητα, με εξαίρεση το τριάρι που τελικά κληροδότησε σε κείνη. Η θεία ποτέ δεν μπόρεσε να χωνέψει την προδοσία του. Δεν την πόνεσε για τα λεφτά. Αυτά ήταν του πρώτου άντρα της που οι γονείς της έδωσαν με το στανιό. Δεν ήταν δουλεμένα λεφτά και γι' αυτό δεν τα έκλαψε ποτέ. Εξάλλου, ήταν σα να πήρε την εκδίκησή της από το γερομπισμική που την βιάζε κάθε βράδυ, μέχρι που έμεινε στον τόπο και ηρέμησε κι αυτός κι αυτή. Την τσάκισε μόνο που με κόλλο της τραβούσε χρήματα και της εκποιούσε σπίτια, την ίδια ώρα που είχε σπιτωμένη την μαιτρέσα του και καλοζούσε από τα δικά της λεφτά. Από την εποχή του πλούτου της θείας είχε ξεμείνει κι αυτό το σκοροφαγωμένο σημειωματάριο, με όλα τα μυστικά της κηπουρικής που είχε καταγράψει η ίδια παρακολουθώντας τον ιδιόρρυθμο κηπουρό της. Ο μπαρμπα-Νάσος πίστευε ότι θα έπαιρνε την τέχνη του στον τάφο, ήταν μισάνθρωπος και μιλούσε μόνο στα λουλούδια, αλλά δεν υπολόγισε το άγρυπνο μάτι της θείας.

Μέσα στις σελίδες του η θεία είχε καταγράψει άτακτα συνταγές για φάρμακα, οδηγίες για το κλάδεμα, συμβουλές για έναν πετυχημένο και αποδοτικό μπαχτσέ, ακόμη και μικρές λεπτομέρειες για τη διάταξη των λουλουδιών με τέτοιο τρόπο που το ένα να εξουδετερώνει τις αρρώστιες του άλλου και να μειώνεται στο ελάχιστο η φροντίδα του κήπου. Όλο έλεγε ν' αντιγράψει το παλιό αυτό τεφτέρι, να βάλει μια τάξη στις ανάκατες πληροφορίες του, αλλά από την άλλη, σαν το έπιανε στα χέρια της κι έβλεπε τα γράμματα της μακαρίτισσας, θυμόταν κατευθείαν την αγαπημένη θεία και τα πρωινά που, κοριτσάκι η ίδια, περνούσε στην κουζίνα της τρώγοντας γλυκά από τα χέρια της Θεοπούλας, της αρχαίας μαγείρισσας του πρώτου συζύγου που της κληροδοτήθηκε μαζί με όλα τα κινητά και ακίνητα.

Πάνω στη βιασύνη της σχεδόν κόντεψε να σκίσει ένα φύλλο, σάλιωσε και ύγρανε απελπιστικά ένα άλλο που ήταν ήδη σγουρό από τον καιρό. Στο τέλος, έκλεισε το σημειωματάριο και αφού πήρε μια ανάσα και ηρέμησε, το ξανάνοιξε και με προσοχή τσεκάριζε τις σελίδες μέχρι που βρήκε αυτό που έψαχνε. Με μια βιαστική ματιά είδε ότι είχε όλα τα υλικά. Πήρε ένα παλιό κατσαρόλι κι έριξε προσεκτικά τις δοσολογίες κι έβαλε μετά το περιεχόμενό του σ' ένα πλαστικό μπουκάλι.

Δυο φορές άνοιξε την εξώπορτα, δυο φορές σταμάτησε στο κατώφλι. Τελικά, χωρίς να το πολυσκεφτεί μια τρίτη, πήρε το κλειδί και την τράβηξε με δύναμη. Αυτή που όταν άκουγε να βροντοχτυπούν τις πόρτες, κουνούσε το κεφάλι της για την έλλειψη τρόπων των γειτόνων της, ούτε που νοιάστηκε για το δυνατό μπαμ. Εξάλλου δεν ήταν κανένας στο σπίτι της. Αυτός είχε πάρει το γιο τους για ψώνια στην αγορά και θ' αργούσε να γυρίσει.

Από το κλείσιμο της πόρτας και μετά δεν θυμάται πώς έφτασε μέχρι το δρόμο, πώς πλησίασε τον άγνωστο άντρα και πώς του έπιασε κουβέντα για τον καιρό που ευνοεί τις ψείρες των φυτών. Μάλλον θα την πέρασε για καμιά τρελή, σκεφτόταν μετά που το είχε κιόλας μετανιώσει, ειδικά

όταν άπλωσε το χέρι και του έδωσε το μπουκάλι με το γαλακτερό περιεχόμενο. Κι όχι μόνο θα την πέρασε για τρελή, αλλά και για καμιά χωριάτισσα, γιατί αυτός της μίλησε στον πληθυντικό ενώ αυτή σε έναν ακατανόητο και για την ίδια ενικό. Αφού του έδωσε το μπουκάλι, του είπε να ραντίζει με ειδικό εργαλείο τις τριανταφυλλιές μια φορά την ημέρα πριν το πότισμα κι ύστερα, εφόσον η παρουσία της εκεί δεν είχε πια καμιά άλλη αιτία ύπαρξης, είπε μια καλημέρα κι έκανε να φύγει μέσα σε μια άβολη σιωπή. Μόλις που άκουσε το ευχαριστώ του άντρα. Θα είχε φύγει τρέχοντας, αν δεν την ξαναγύριζε η ερώτησή του για το όνομά της. «Άννα» του απάντησε με μισογυρισμένη την πλάτη. «Σας ευχαριστώ Άννα» της χαμογέλασε ο άντρας. Κι όχι μόνο θα την περνούσε για τρελή και χωριάτισσα, αλλά και για αγενή, γιατί ούτε καν έστριψε να ρωτήσει το δικό του όνομα, παρά έτρεξε βολίδα πίσω στην πολυκατοικία της.

Είναι κάποιες στιγμές που έχει καταγράψει στο σημειωματάριο της δικής της ψυχής, όπως η θεία τα μυστικά του μπαρμπα-Νάσου: πώς πήγε πρώτη μέρα στο σχολείο, πώς επισκέφτηκε την πρωτεύουσα με τη θεία ταξιδεύοντας μέσα στο πολυτελές κουπέ του τρένου, πώς μύριζε ο γιος της σαν τον πρωτοκράτησε στα χέρια της, πώς πήρε τα πρώτα λεφτά από την επιδιόρθωση στο φόρεμα μιας πολύ καθωσπρέπει κυρίας, φίλης μιας γειτόνισσας. Εκεί μέσα κορνιζάριζε μόνο τα ωραία πράγματα που δεν ξεθώριαζαν με τον χρόνο, που κρατούσαν για πάντα και τα ξαναθυμόταν στις δυσκολίες και τις ατυχίες, όταν αυτός άρχιζε τις φωνές και τα παράπονα, όταν χωρίς να το ξέρει της κουβάλησε ένα φορτηγό και την έβαλε να μετακομίσει από το σπίτι τους μέσα σε μια μέρα, όταν την σταμάτησε από τη δουλειά και την έκοψε από το λιγοστό κόσμο που είχε γνωρίσει στην παλιά τους γειτονιά. Κι εκεί μέσα τώρα θα κρατούσε και τ' όνομά της που ποτέ δεν το είχε ακούσει έτσι, που ποτέ κανείς δεν το είχε προφέρει γι' αυτήν έτσι.

Όχι, ρομαντική δεν ήταν. Από κοριτσάκι προτιμούσε να ράβει για τις κούκλες της παρά να παίζει μαζί τους. Έραβε και τα χάριζε στις φιλενάδες της. Νωρίς άρχισε να βοηθάει τη μητέρα της στο σπίτι, γιατί ως μοναχοκόρη δεν είχε με ποιον να μοιραστεί τις δουλειές. Ακόμη και ο γάμος της ήταν μια πολύ λογική απόφαση, μια που παρουσιάστηκε η ευκαιρία να αποκατασταθεί μόλις τελείωσε το σχολείο. Αυτή τη γνώμη είχαν οι γονείς της που δεν διέθεταν τα χρήματα να την σπουδάσουν ή να της ανοίξουν μια δουλειά για τα προς το ζην. Έζησε πάντα με το λογικό της, προτάσσοντας την ανάγκη της επιβίωσης και μην γνωρίζοντας τελικά ποτέ τη χαρά που πηγάζει από τα μέσα, για πράγματα που επιλέγει κανείς κόντρα στον καιρό και τη γνώμη του κόσμου. Ένωθε κάποτε πίκρα για τις λίγες κορνίζες στο άλμπουμ της ψυχής της, ειδικά τώρα που γερνούσε. Τις είχε ανάγκη, ήταν γι' αυτήν σαν στήριγμα, για να παίρνει κουράγιο και να σηκώνεται κάθε πρωί από το κρεβάτι και να αντέχει να κάνει όλα όσα έπρεπε. Αλλά της έλειπε ο έρωτας, απ' τη στιγμή που άκουσε έτσι το όνομά της. Ξαφνικά ένιωσε ότι έχασε ένα μεγάλο κομμάτι ζωής, γιατί όταν ήταν ο καιρός της, κράτησε την αγνότητά της, όπως της επαναλάμβανε η μάνα και ο πνευματικός της, και δεν ερωτεύτηκε• δεν αφέθηκε όταν ο Παύλος, ο συμμαθητής της στην τελευταία τάξη του Λυκείου, τη φίλησε στο μάγουλο βιαστικά και της έχωσε στο χέρι ένα χαρτάκι με μια καρδιά. Ακόμη θυμάται πόσο ένοχη ένιωσε που του είχε δώσει το δικαίωμα να κάνει κάτι τέτοιο, αυτή, μια κοπέλα μαζεμένη που δεν έδινε ποτέ δικαιώματα.

Μπορεί ένα πρόσωπο, ένας τόνος στη φωνή να ανατρέψει ολόκληρο το σύμπαν μας; Η απάντησή της ήταν ασφαλώς «όχι», αλλά και πάλι έβλεπε στον εαυτό της ένα τραμπάλισμα, μια ελαφρά μετακίνηση που την τρόμαζε. Φυσικά και δεν θα έκανε ποτέ της τίποτε που να ανατρέψει την καθημερινότητά της. Εξάλλου είχε επίγνωση του τι και πώς ήταν. Απείχε η

εικόνα της τόσο πολύ από τις μοιραίες γυναίκες που έβλεπε στην τηλεόραση να καταστρέφουν τη δική τους, αλλά κυρίως τη ζωή ωραίων και πετυχημένων αντρών. Μια γυναικούλα ήταν, όπως της επαναλάμβανε συχνά ο άντρας της, αμόρφωτη, χωρίς εμπειρίες και δικό της κόσμο. Ακόμη και σαν γυναίκα δεν μετρούσε όσο άλλες της ηλικίας της, είχε παρατήσει χρόνια τον εαυτό της και δύσκολα θα κέρδιζε τη δροσιά, την ομορφιά και το σκέρτσο των νεότερων γυναικών που είχαν βγει στο παζάρι του έρωτα και της ζωής. Αλλά μετά απ' αυτό το πρωινό κάτι γλύκανε μέσα της, ένιωθε καλύτερα τους ανθρώπους που στα ξαφνικά αλλάζουν ζωή, πατρίδα, σύντροφο. Σκέφτηκε ότι μόνο για τους άλλους φαινόταν αυτό ξαφνικό. Στην πραγματικότητα, ο καθένας δούλευε μέσα του το κάθε σχέδιο, την κάθε σκέψη, μέσα σ' ένα μυστικό εργαστήρι που δεν αποκάλυπτε ποτέ τα πειράματά του.

Πέρασε μια δύσκολη βδομάδα, βλέποντας τις νύχτες εφιάλτες που δεν θυμόταν ποτέ, όταν ξυπνούσε από τα χαράματα. Δεν είχε την παλιά διάθεση να σκουπίσει το πάτωμα, να ετοιμάσει το φαγητό, ακόμη και να κεντήσει, αυτή που είχε τα εργόχειρα διέξοδο και τα πουλούσε κρυφά, βάζοντας στην άκρη κάτι απόλυτα δικό της, για να μη νιώθει μονίμως ζητιάνια και δίνει λογαριασμό για το καθετί. Μόνο το βράδυ της Παρασκευής ηρέμησε κάπως. Το επόμενο πρωί έδωξε πατέρα και γιο, για να της φέρουν κάτι απίθανα ψώνια που θα μπορούσαν να κάνουν μόνο στο κέντρο της πόλης. Μέχρι που άφησε κάτω τα μαλλιά της και φόρεσε ένα καινούργιο φόρεμα που είχε ράψει αρχές του μήνα για μια επίσημη έξοδο με τους συναδέλφους του άντρα της. Ήταν, όμως, τόσο αμφίθυμη που τελικά το έβγαλε και φόρεσε κάτι λιγότερο πλουμιστό. Της ήρθαν γέλια με την ανοησία της και θέλησε να φτύσει τον εαυτό της στον καθρέφτη, ο ηθικός τον άλλο, σκοτεινό εαυτό.

Άδικα κρυφοκοίταζε πίσω απ' τις κουρτίνες. Πέρασε όλο το πρωί, γύρισαν και αυτοί στο σπίτι, μετά την πήρε από κάτω η καθημερινότητα με τις έννοιες της. Το βράδυ βασανίστηκε πάνω στο στρώμα και για πρώτη φορά του είπε όχι σαν της ζήτησε να κάνουν έρωτα. Έμεινε να την κοιτάει αποσβολωμένος. Του είπε ένα απλό όχι, ύστερα βγήκε ακροποδητί από την κρεβατοκάμαρα και πέρασε όλο το βράδυ στον καναπέ. Ήξερε ότι το πρωί θα έπρεπε ν' αντέξει το ξινό του ύφος, αλλά για κάποιο λόγο δεν την ένοιαζε.

Τον είδε την πιο ακατάλληλη ώρα, το πρωί της Δευτέρας, γυρνώντας κάθιστρο από τη λαϊκή, με τις σακούλες να ξεχειλίζουν από ντομάτες, φασολάκια και φούντες σπανάκι. Της φώναξε από μακριά «καλημέρα» και της έκανε νόημα να πλησιάσει. Ήταν πιο καλοντυμένος από τις άλλες φορές και διπλά όμορφος. Πήγε με βήμα μετέωρο ως το μέρος του κι αυτός, ένα χαμόγελο ολόκληρο, της έδειξε τις τριανταφυλλιές που είχαν πάρει να φουντώνουν λιμπιστερές, παίζοντας με το πρωινό αεράκι. Αυτή τα έχασε, όταν της ζήτησε να δεχτεί ένα μπουκέτο. Έχασε και το χρώμα και τα λόγια της. Αυτός κατάλαβε ότι ένιωθε αμήχανα και της είπε να περιμένει, για να φέρει ένα ψαλίδι να κόψει τα πιο όμορφα μπουμπούκια. Τότε βρήκε κι αυτή τα λογικά της και του ψέλισε ότι θα ανέβαινε ένα λεπτό να μεταφέρει τα πράγματα, όσο αυτός θα έκοβε τα λουλούδια. Ανεβοκατέβηκε τις σκάλες ξέπνοη, αλλά στην επιστροφή κουβαλούσε πια μαζί της το σημειωματάριο.

Δεν το σκέφτηκε καλά. Μάλλον δεν το σκέφτηκε καθόλου. Σαν του έτεινε το χέρι με το κακοπαθημένο τεφτέρι, εκείνος άνοιξε τα μάτια του με έκπληξη. Δεν περίμενε τέτοιο δώρο. Αλλά εκείνη δεν άλλαζε γνώμη. Του αφηγήθηκε με λίγα λόγια την ιστορία του τεφτεριού και του ζήτησε να το αξιοποιήσει καλύτερα από κείνη. Του είπε πως για κείνον θα ήταν εργαλείο για

τη δουλειά του, ενώ αυτή είχε μια μπουκιά βεράντα που καλά-καλά δεν χωρούσε την οικογένειά της, πόσο μάλλον γλάστρες με γεράνια και χρυσάνθεμα. Ήταν η δική του σειρά να τα χάσει κι έμεινε να την κοιτάει με αυξανόμενη απορία. Καθώς εκείνος πρόσφερε αμήχανα στο δεξί της χέρι ένα πρόχειρο μπουκέτο φρεσκοκομμένων τριαντάφυλλων, η Άννα, την ίδια ώρα, απόθετε με το αριστερό της το σημειωματάριο πάνω στο πεζούλι της περίφραξης κι έπαιρνε, τρέχοντας σχεδόν, το δρόμο του γυρισμού για να μην του δώσει χρόνο να σκεφτεί, για να μην προβάλλει επιχειρήματα κι αρνηθεί την προσφορά της. Πρόλαβε ν' ακούσει μόνο ένα «Ευχαριστώ, Άννα. Μα ξέρετε, εγώ...». Όλα τα υπόλοιπα χάθηκαν στη φασαρία από το τρίκυκλο κάποιων γύφτων που μάζευαν εκείνη την ώρα στο δρόμο τους παλιά κι αχρείαστα.

Πέρασαν κάποιες μέρες πριν ξαναβγεί στο μπαλκόνι της. Κι αυτό μέσα στο βράδυ, για να νιώσει λίγη δροσιά με την ξαφνική ζέστη που κάλυψε σαν γάζα όλη την πόλη. Απέναντι δεν φαινόταν ίχνος ζωής. Κάποια μέρα είδε μόνο ένα μαζεμένο σκούρο ανθρωπάκι να ποτίζει -τουλάχιστον αυτό διέκρινε από ένα σημείο που ήταν αραιό το φύλλωμα της περίφραξης. Εκείνος πουθενά και για μήνες μετά χαμένος. Κάποια στιγμή ξεθάρρεψε κι έβγαινε και μέσα στη μέρα, σαν κατάλαβε ότι δεν θα τον ξανάβλεπε. Παρηγοριόταν μόνο με τη σκέψη ότι το τεφτέρι της θείας ίσως να του είχε ανοίξει δρόμους για μια καλύτερη δουλειά. Μικρή παρηγοριά, αλλά μακάρι να είχε γίνει αυτή η αιτία για ένα μέλλον πιο φωτεινό για τον άντρα με τα πιο χαμογελαστά μάτια του κόσμου.

Είχε πάρει να χειμωνιάζει κι αυτή επέστρεφε από τα πάνω σπίτια, τα σπίτια του άλλου, του καλού κόσμου. Η φίλη της παλιάς γειτόνισσας την είχε ανακαλύψει με κάποιο τρόπο και της ζήτησε να πάει από το σπίτι της, για να της παραγγείλει κεντήματα για την κόρη της που θα παντρευόταν σύντομα. Πόσο περίεργο. Έμεναν δεκαπέντε λεπτά απόσταση, αλλά δεκάδες ζωές μακριά.

Επιστρέφοντας, ανακάλυψε έναν δεντροφυτεμένο κι ήσυχο δρόμο, όπου είχαν τις εισόδους τους μεγαλόπρεπες βίλες, ο οποίος σε κάποιο σημείο του προς το τέλος έτεμνε τον δικό τους. Περπατούσε αφηρημένη κι έτσι τρόμαξε σαν άκουσε ξαφνικά τον τσιριχτό ήχο από το κλάζον ενός διθέσιου, πολυτελούς αυτοκινήτου που έβγαινε εκείνη τη στιγμή από το πάρκινγκ του σπιτιού απέναντι από το δικό της. Έτρεξε βιαστικά στο αντικρινό πεζοδρόμιο, ένα κινούμενο εμπόδιο στο δρόμο των πετυχημένων, κι ίσα που πρόλαβε να δει στη θέση του οδηγού εκείνον, καλοβαλμένο κι αεράτο. Έσκυψε το κεφάλι κάτω από ντροπή, ακόμη κι αφού έστριψε στο δικό της οικείο δρόμο. Ντροπή που κράτησε για μέρες, για μήνες. Μούσκεμα τά 'χε κάνει με τον άνθρωπο που μάταια προσπάθησε εκείνο το πρωινό να της εξηγήσει τα αυτονόητα, ακόμη και να της δώσει πίσω το παλιότερο που δεν το χρειαζόταν κανείς, πόσο μάλλον εκείνος. Διπλή ντροπή τώρα αναδρομικά που έριξε το βλέμμα της σ' έναν άνθρωπο τόσο αταίριαστο, που απηύθυνε το χωριάτικο λόγο της σε κείνον τον αριστοκράτη.

Δίκιο είχε ο άντρας της που την απόπαιρνε. Άσχεφτη ήταν τελικά, παρότι καμωνόταν την μυαλωμένη. Πάει τόσος κόπος της θείας, πάει η γνώση του μπαρμπα-Νάσου, πάει κι η υπόληψη της. Για καιρό, λίγο πριν πέσει στο βαθύ ύπνο, έβλεπε περίεργες εικόνες: αυτόν σε μια διάσκεψη με τους συνεργάτες του να τους διηγείται ξεκαρδισμένος πως τα ρούχα τελικά κάνουν τον παπά, πως μια γυναικούλα της σειράς τον πήρε για κηπουρό, επειδή έβαλε κι αυτός ένα πρόχειρο τζιν και είπε να ασχοληθεί με τον κήπο του, πράγμα καθαρά ψυχοθεραπευτικό σύμφωνα με τις τελευταίες μελέτες των ψυχολόγων, πως φορτώθηκε κι ένα ρυπαρό τετράδιο με

ορνιθοσκαλίσματα για ραντίσματα και μπαχτσέδες με κολοκυθάκια και ντοματιές• ή άλλοτε πάλι, σε κάποια κοινωνική εκδήλωση στο πολυτελές σπίτι του, να περηφανεύεται για τα προϊόντα του λαχανόκηπου που οργανώθηκε με την επίβλεψή του και να ανακοινώνει στους καλεσμένους του ότι τώρα σκέφτεται να προχωρήσει σε μια ακόμη επένδυση, αγοράζοντας χωράφια και βάζοντας εργάτες να ασχοληθούν με πειραματικές καλλιέργειες. Πολλές τέτοιες ιστορίες έβλεπε μεταξύ ύπνου και ξύπνιου που όλες κατέληγαν σε μια προδοσία, μια δική της ήττα.

Καλά το σκεφτόταν από την αρχή ότι αυτή η γειτονιά δεν θα της έβγαινε σε καλό. Ένωθε κάτι βαρύ στον ορίζοντα και η τόσο κοντινή συνύπαρξη με τους πλούσιους ήταν μια ακόμη ταφόπλακα στην καρδιά της. Κι ένα πρωί, την ώρα που εκείνος περίμενε, μάταια, τον πρωινό του καφέ, του ανακοίνωσε ότι θα μετακόμιζαν για μια ακόμη φορά -κι αυτή οριστικά- στο τριάρι της θείας που της κληροδοτήθηκε με αγάπη κι έβλεπε στα παρτέρια ενός μικρού πάρκου που ήταν για όλους.

Copyright©Δώρα Κασκάλη

αρχή σελίδας

Κωνστάνς Δημά

18 Μαρτίου 2009 18:00

Μια από τις πιο σημαντικές μειονότητες της πόλης Brno της Τσεχίας είναι η ελληνική. Η ιστορία της κόρης των Ελλήνων προσφύγων, Κωνστάνς Δημά, δεν είναι, ωστόσο, συνυφασμένη με την πόλη με τον πιο ευχάριστο τρόπο.

Το 2001, ο σκηνοθέτης Γιώργος Αγαθονικιάδης, ο οποίος πριν από την επιστροφή του στην Ελλάδα είχε εργαστεί για πολλά χρόνια στα reality του στούντιο της τσέχικης Τηλεόρασης της πόλης Brno, γύρισε εκεί την ταινία του μεγάλου μήκους «Φθινόπωρινή επιστροφή» με εξαιρετικό casting (πρωταγωνιστεί ο Jiří Bartoška, παίζουν ακόμα οι Vlastimil Μπρόντσκι, Vilma Cibulková, Jan Kačer, Miroslav Vladyka και άλλοι). Το σενάριο για την ταινία το έγραψε ο Γιώργος Αγαθονικιάδης σε συνεργασία με την Κωνστάνς Δημά.

"Μετέφερα πάνω στο χαρτί τις σκόρπιες σημειώσεις κι όλα εκείνα που κουβαλούσε ο αφηγητής επί είκοσι χρόνια στο κεφάλι του", ομολογεί η συνεργάτρια.

«Αφιέρωσα στο σενάριο πάνω από ένα χρόνο σκληρής καθημερινής δουλειάς, συμπεριλαμβανομένου και της μετάφρασης που έκανα κατόπιν στα γαλλικά και στα ελληνικά. Περίμενα με λαχτάρα και ανυπομονησία την ταινία να προβληθεί στις αίθουσες κινηματογράφου, αφού επρόκειτο για θέμα της κοινής μας μοίρας (ο Γιώργος Αγαθονικιάδης είναι κι εκείνος παιδί πολιτικών προσφύγων που κατέληξε στην Τσεχοσλοβακία- σημείωμα της

συντάκτριας), καθώς και εκατοντάδων άλλων παιδιών Ελλήνων προσφύγων της πρώην Τσεχοσλοβακίας."

Αν και η Κωνστάνς Δημά έχει γραπτή απόδειξη για την κατοχύρωση των πνευματικών της δικαιωμάτων, το όνομά της δεν αναφέρθηκε πουθενά από τον σκηνοθέτη, δεν έλαβε και την παραμικρή αμοιβή. "Όχι, δε λυπάμαι που το έργο υπάρχει. Ούτε τα λεφτά που, ενδεχομένως, θα κέρδιζα. Λυπάμαι, όμως, που άρχισα να φοβάμαι τους φίλους μου", αναστέναξε η Κωνστάνς Δημά.

Το κοριτσάκι που χάθηκε

Σήμερα πια δυο φορές γιαγιά, μέχρι την ηλικία 43 χρόνων δεν είχε ληξιαρχική πράξη γέννησης. Και τούτο επειδή είναι παιδί Ελλήνων πολιτικών προσφύγων οι οποίοι, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κατέφυγαν συχνά και στην Τσεχοσλοβακία όπου έψαχναν καταφύγιο από τον Εμφύλιο Πόλεμο που ταλάνιζε τη χώρα τους το διάστημα 1946-1949.

"Δε γνώρισα τη μητέρα μου και δεν έζησα με τον πατέρα μου, μέχρι σήμερα δεν είμαι σίγουρη αν γεννήθηκα το 1948 ή το 1949. Το μόνο που μπορώ να πω με βεβαιότητα είναι ότι την πρώτη μου αναπνοή την πήρα κάτω από ένα θάμνο στα ελληνοαλβανικά σύνορα πάνω στο Γράμμο, αλλά δεν ξέρω πότε ακριβώς συνέβη αυτό. Σύμφωνα με τη μαρτυρία της θείας Αλεξάνδρας, γεννήθηκα λίγο πριν από το τέλος του εμφυλίου πολέμου στις 18 Αυγούστου 1949 (ο εμφύλιος έληξε στις 29 Αυγούστου του 1949) ενώ, σύμφωνα με τη θεία Γεωργία, γεννήθηκα ένα χρόνο νωρίτερα. Ουσιαστικά μεγάλωσα σε πρώην αρχοντικά της Τσεχοσλοβακίας που το νεοσύστατο κράτος είχε μετατρέψει σε παιδικούς σταθμούς για τα παιδιά Ελλήνων πολιτικών προσφύγων. Μέσα σε δεκατέσσερα χρόνια άλλαξα εννιά «παιδικούς σταθμούς»*."

Το μικρό κοριτσάκι από την Ελλάδα είχε την ατυχία να το πηγαίνουν πάντα στο «οικοτροφείο» για τα παιδιά πολιτικών προσφύγων το οποίο σε λίγο θα έκλεινε. Ούτε και για το πώς συνέβη και κατέληξε στην πρώην Τσεχοσλοβακία δεν έμαθε πολλά.

"Δεν ξέρω ακριβώς πώς έφτασα στην Τσεχοσλοβακία. Προσπαθώ να θυμηθώ τα λόγια της θείας Γεωργίας, η οποία με έφερε στον κόσμο βοηθώντας την μαμά μου στη γέννα. Επειδή σε μια σπάνια από εκείνον τον καιρό φωτογραφία, η θεία Γεωργία με κρατάει, μωρό, στην αγκαλιά της, για πολύ καιρό νόμιζα πως αυτή ήταν η μαμά μου. Από την ίδια μάλιστα έμαθα και τις λεπτομέρειες της ζωής μου όταν αργότερα έψαξα να βρω την ταυτότητά μου.

"Πληροφορήθηκα ότι από την Αλβανία μωρό ακόμα με πήγαν στην πρώην Τσεχοσλοβακία. Δεν ξέρω πού και πώς με χώρισαν από τη μητέρα μου, που και τότε ήμασταν για τελευταία φορά μαζί. Η μαμά μου έπρεπε να μείνει στην Αλβανία, επειδή ήταν πολύ άρρωστη. Έγκυος μαζί μου έκανε τρίμηνη πεζοπορία προς το Γράμμο στα ελληνοαλβανικά σύνορα, όπου πολεμούσαν ο πατέρας μου και τα αδέρφια της. Στάχτη είχε γίνει το πατρικό μας σπίτι επειδή ο μπαμπάς μου και τα αδέρφια της μαμάς μου ήταν αντάρτες· η μαμά μου εγκατέλειψε το χωριό Μεσουλούρι Γρεβενών και πήρε το δρόμο για τα βουνά για να μας σώσει, εμένα και την αδελφή μου Ελένη", ψάχνει η Κωνστάνς Δημά μέσα στις αναμνήσεις της.

"Τέλος, έμαθα ότι η μαμά μου πήγε στην Τσεχοσλοβακία και πέθανε εκεί από καρκίνο στο

στομάχι στην πόλη Κιρον, όταν ήμουν περίπου πέντε χρονών. Ποτέ δεν την είχα συναντήσει. Ο πατέρας μου με έχει βρει μέσω του Ερυθρού Σταυρού, όταν ήμουν δέκα χρονών αλλά δεν με πήρε σπίτι, όπως έκανε με τις άλλες δυο μεγαλύτερες αδελφές μου που τις είχε βρει στη Ρουμανία. Τι έγινε πριν, δε γνωρίζω μέχρι σήμερα. Υποθέτω ότι ο πατέρας μου από το Γράμμο πήγε στο Πρένες της Αλβανίας όπου βρήκαν καταφύγιο πολλά γυναικόπαιδα. Εκεί πρέπει να βρήκε τη μαμά μου και την αδελφή μου Ελένη και όλοι μαζί πήγαν στην Τσεχοσλοβακία όπου εγκαταστάθηκαν στην πόλη Κιρον."

Η Τσεχοσλοβακία ήταν το τυχερό μου

Η Κωνστάνς Δημά θεωρηθεί ότι ήταν τυχερή που την πήγαν στη χώρα μας, επειδή τότε η Τσεχοσλοβακία ήταν η μόνη χώρα του ανατολικού μπλοκ όπου λειτουργούσαν οικοτροφεία για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Όταν τελείωσε την ένατη τάξη του δημοτικού στο Sobotín, πήγε στο Jeseník, όπου φοίτησε στο Λύκειο με ενισχυμένη τη διδασκαλία στη Γαλλική γλώσσα. Το 1968, αφού είχε τελειώσει τις σπουδές της στην Ανώτερη Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών στην πόλη Κάρλοβι Βάρυ, πήγε στη Γαλλία, όπου, στη Σορβόνη, ξεκίνησε σπουδές γαλλικής λογοτεχνίας, αλλά μετά από ένα χρόνο τις διέκοψε "για τα γαλανά μάτια" του μελλοντικού συζύγου της Χρήστο, τον οποίο και παντρεύτηκε στην πόλη Κιρον της Τσεχίας.

Το φθινόπωρο του 1969 έφυγε με τον σύζυγό της στη Βουλγαρία, όπου ένα χρόνο αργότερα, στο Χάσκοβο, γεννήθηκε η κόρη της Μαριάννα. Δεν είχε κλείσει ακόμα τα δύο της χρόνια, όταν η Κόστια είχε αποφασίσει να συνεχίσει τις σπουδές της, Γαλλικής και Βουλγαρικής φιλολογίας, στο Πανεπιστήμιο της πόλης του Veliko Tarnovo. Το 1974 ξεκίνησε να διδάσκει γαλλικά σε Λύκειο της πόλης Χάσκοβο ολοκληρώνοντας παράλληλα, το 1976, τις Ανώτατες σπουδές της και, το 1979, στη Σόφια Βουλγαρίας και στις Σέβρες Γαλλίας τις Μεταπτυχιακές της σπουδές στη Διδασκαλία ξένων γλωσσών.

Το ταξίδι για την πατρίδα

"Στην Ελλάδα επαναπατρίστηκα τον Ιούλιο του 1982, μόνο με δύο παιδιά και δύο βαλίτσες. Και στη Θεσσαλονίκη μας περίμεναν τέσσερα χρόνια σκληρής δοκιμασίας. Έπρεπε να ξεκινήσω από την αρχή: να μάθω καλά ελληνικά, να δώσω εξετάσεις για να αποκτήσω απολυτήριο, ελληνικό, τούτη τη φορά. Παράλληλα, έπρεπε να φροντίσω και τα δύο παιδιά μου, γι 'αυτό έκανα ιδιαίτερα μαθήματα βουλγαρικής, ρωσικής και γαλλικής γλώσσας, την ξεναγό ταξιδιωτικού γραφείου που διοργάνωνε ταξίδια στη Βουλγαρία, τη διερμηνέα στη ΔΕΘ. Δίδαξα ακόμα βουλγάρικα σε φροντιστήριο ξένων γλωσσών και γαλλικά, πρώτα ως αναπληρώτρια σε κρατικό Λύκειο, και μετά ως ΕΕΠ στο ΤΕΙΘ", θυμάται η Κωνστάνς Δημά, το σκληρό ξεκίνημα στην πάλαι ποτέ πατρίδα της.

Από τον Οκτώβριο του 2004 μέχρι και σήμερα η Κωνστάνς Δημά μένει στο Βέλγιο όπου διδάσκει Γαλλικά για πέμπτη συνεχή χρονιά στο Ελληνικό Γυμνάσιο-Λύκειο Βρυξελλών. Μετά τη λήξη της φετινής σχολικής χρονιάς επιστρέφει στην Ελλάδα, τούτη τη φορά στην Κρήτη, όπου παντρεύτηκε η μεγαλύτερη κόρη της και όπου εγκαταστάθηκε και η μικρότερη κόρη της, η Καλίνα.

Jana Soukupová MF DNES με τη συνεισφορά της Květa Reichlová

• έτσι αποκαλούσαν οι Έλληνες της Τσεχίας τα οικοτροφεία όπου είχαν μεγαλώσει τα παιδιά των πολιτικών προσφύγων

Μετάφραση από τα τσέχικα: Knevta Reichloná σε συνεργασία με την Κωνστάνς Δημά

copyright© Κωνστάνς Δημά

αρχή σελίδας

Pο

σάμαλι στο σινεμά: ανατροπή

Ο χώρος είναι πιστεύω επαρκής• ιδιαίτερα αν ψαλιδίσουμε κομμάτι τις κοφτερές αιχμές και κάποιες ζωνηρές άκρες ξέρετε• αυτές τις ενοχλητικά πειστικές. Χρειάζεται και η απαραίτητη αντικατάσταση των ανθρώπων με φωτοτυπίες, οι οποίες είναι πρακτικές και αρχειοθετούνται χωρίς κόπο. Ίσως αφήσω μερικές λέξεις για την εσχάτη λέμε• ανάγκη τυχόν εθιμοτυπικής επίσκεψης εκείνων των φράσεων που έχουν την τάση να επαναλαμβάνονται ηχηρά, αυτές χρειάζονται κυρίως για να δικαιολογούμε τις μετέπειτα μακρινές μας σιωπές. Ποιος ξέρει. Οι δυσσιώπες συνέπειες των, είναι γνωστές• όταν στην β' στροφή η ικεσία στρέφεται προς στους θεούς και επικλήσεις αρχίζουν να καλπάζουν. Όλα θα θυμίζουν έντονα

ανατροπή.

*

σάμαλι στο σινεμά: κοιτώ

Μια πλειάδα περιστάσεων θα με οδηγήσουν πρόωρα στο να διακόψω αυτό που ξεκινώ εδώ σ' αυτές τις αράδες που• γράφονται σε κλίμα αφόρητα ασφυκτικό. Έχετε δίκιο ν' αναρωτιέστε, αυτή μου η καταγγελία είναι ανάξια μνείας εφόσον ούτως ή άλλως αυτό εδώ το κείμενο δεν πρόκειται ποτέ να καταχωρηθεί σε κάποιο Libro d' Oro κάποιας λογοτεχνικής γενιάς της δεκαετίας τάδε, διότι μια σύντομη περιπλάνηση σε έναν περιορισμένης εκτάσεως χώρο• οι φράσεις αναποδογυρίζουν σε αφιλόξενα μέρη μιας και φιλοδοξούν να διαπεράσουν μια ευλαβική αναφορά που θέτει εμπόδια στις όποιες μυθοποιητικές διεργασίες, τις οποίες, λόγω της πασιφανούς μου άγνοιας, αποφεύγω. Στο κενό σημείο το ταχύτερο λοιπόν• στον εντοπισμό του μαχαιριού στη καρωτίδα, εκεί μόνο θέλω να

κοιτώ.

*

σάμαλι στο σινεμά: κοιτά

Απλές καθημερινές ιστορίες με τόνους πραϋντικούς, ιαματικούς. Απλότητα που πηγάζει από το υγιές χαμόγελο. Μια καθημερινότητα και μια μεγάλη αποκάλυψη, ένας μεγάλος ποταμός με καλόκαρδες όχθες, καλοσυνάτες πηγές συσσωρευμένων εμπειριών. Ελάτε. Τι μπορεί να κρύβει στο βάθος μια στιγμή, αυτό ν' αναρωτιέσαι. Το τετριμμένο, ναι, από αυτό ξεπηδούν τα ωραία και το μάτι αναδεικνύει το έξοχο, το θαύμα της πολυσημίας. Μικρά πλαίσια, μικρά κείμενα που αντιστέκονται. Το κύρος της καθημερινότητας με την απροσδόκητη έλευση του μικρού, του

λίγου, του ευτελές. Ελάτε. Βλέπω• να συμβαίνουν, να δίνονται. Δώσε• μια καθημερινή ιστορία•
χάραξέ την σε αφήγηση. Πρόκειται για μια πολύ σοβαρή ιστορία γι' αυτό

κοίτα.

copyright©Po (ιστολόγιο - "[ο άλλος Po](#)")

αρχή σελίδας

Μιχάλης Γκανάς

Αμνησία

Η κάθε μέρα σαν τη γομολάστιχα
σβήνει την προηγούμενη και πάει.
Άλλοτε σβήνει την επόμενη,
καμιά φορά ολόκληρη βδομάδα.

Βροχές θυμάμαι και πουλιά
και ιστορίες που δεν έζησα ποτέ μου.

Τις νύχτες γράφεται το μέλλον μου,
τα φοβερά καθέκαστα της επομένης,
και πρέπει να ξυπνάω στις εφτά,
με την ψυχή στα δόντια να γυρίζω,
για να προλάβω τις παραγγελίες.

Χιόνια θυμάμαι και βουνά
και εξορίες που δεν έζησα ποτέ μου.

Λησμόνησα τους ίδιους τους γονείς μου,
πώς ήτανε και ποιοι και πόσοι.
Κοιτάζω γράμματα, φωτογραφίες,
δεν ξεχωρίζω ζωντανούς και πεθαμένους.
Γριές και γέροι και παιδιά,
μεσήλικες θλιμμένοι.

Μάτια θυμάμαι και φωνές,
πρόσωπα που δε γνώρισα ποτέ μου.

*

Χριστουγεννιάτικη ιστορία

Κάθεται μόνος
και καθαρίζει τ' όπλο του δίπλα στο τζάκι.
Κανείς δε θά 'ρθει και το ξέρει,
κλείσαν οι δρόμοι από το χιόνι, σαν πέρυσι,
σαν πρόπερσι, Χριστούγεννα και πάλι
και τα ποτά κρυώνουν στο ντουλάπι.
Το τσίπουρο στυφό, το ούζο γάλα
και το κρασί ραγίζει τα μπουκάλια.
Εκείνη τρία χρόνια πεθαμένη.

Κάθεται μόνος του δίπλα στο τζάκι,
δεν πίνει, δεν καπνίζει, δε μιλάει.
Στην τηλεόραση χιονίζει,
το στρώνει αργά στο πάτωμα και στο τραπέζι
και στις παλιές φωτογραφίες,
γνώριμα μάτια των νεκρών,
που τον κοιτάζουν απ' το μέλλον.
Εκείνη τρία χρόνια πεθαμένη
και μόνο το δικό της βλέμμα
έρχεται από τα περασμένα.

Κοντεύουνε μεσάνυχτα
και καθαρίζει τ' όπλο του απ' το πρωί.
Πώς να του πω «Καλά Χριστούγεννα»,
ευχές δε φθάνουν ως εδώ,
δρόμοι κλεισμένοι, τηλέφωνα κομμένα,
η σκέψη αρπάζεται απ' το κλαδί της μνήμης,
μα να τρυπώσει δεν μπορεί στη μοναξιά του.
Μια μοναξιά που χτίστηκε σιγά σιγά
μ' όλα τα υλικά και δίχως λόγια.

Κοντεύουνε ξημερώματα κι ακόμη
γυαλίζει τ' όπλο του δίπλα στο τζάκι
με αργές κινήσεις σα να το χαϊδεύει.
Μένει στα δάχτυλα το λάδι
αλλά το χάδι χάνεται.
Θυμάται κυνηγετικές σκηνές
με αγριογούρουνα και χιόνια ματωμένα,
πριν γίνει θήραμα κι ο ίδιος
στην μπούκα ενός κρυμμένου κυνηγού,
που τον παραμονεύει αθέατος
αφήνοντας να τον προδίδουν κάθε τόσο
πότε μια λάμψη κάνης,
πότε μια κίνηση στις κουμαριές
κι η μυρωδιά απ' το βαρύ καπνό του.
Ξέρει καλά ότι κρατάει

μακρύκανο παλιό μπροστογεμές
γεμάτο σκάγια και μπαρούτι μαύρο.
Όταν αποφασίσει να του ρίξει
δε θα προλάβει πάλι να τον δει
πίσω απ' το σύννεφο της ντουφεκιάς του.

Αν σκέφτεται στ' αλήθεια κάτι τέτοια,
και δεν τον τιμωρώ εγώ μ' αυτές τις σκέψεις,
πώς να πλαγιάσει και να κοιμηθεί.
Λέω να γίνω πατέρας του πατέρα μου,
ένας πατέρας που του έτυχε
σιωπηλό και δύστροπο παιδί,
και να του πω μια ιστορία
για να τον πάρει ο ύπνος.

Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά πάρε και τον πατέρα...

Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά
πάρε και τον πατέρα• απ' τις μασχάλες πιάσ' τονε
σα νά 'ταν λαβωμένος. Όπου πηγαίνεις τα παιδιά
εκεί περπάτησέ τον, με το βαρύ αμπέχωνο
στις πλάτες του ν' αχνίζει.

Δώσ' του κι ένα καλό σκυλί
και τους παλιούς του φίλους, και ρίξε χιόνι ύστερα
άσπρο σαν κάθε χρόνο. Να βγαίνει η μάνα να κοιτά
από το παραθύρι, την έγνοια της να βλέπουμε
στα γαλανά της μάτια, κι όλοι να της το κρύβουμε
πως είναι πεθαμένη.

Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά
πάρε κι εμάς μαζί σου, με τους ανήλικους γονείς,
παιδάκια των παιδιών μας. Σε στρωματσάδα ρίξε μας
μια νύχτα του χειμώνα, πίσω απ' τα ματοτσίνορα
ν' ακούμε τους μεγάλους, να βήχουν, να σωπαίνουνε,
να βλαστημούν το χιόνι. Κι εμείς να τους λυπόμαστε
που γίνανε μεγάλοι και να βιαζόμαστε πολύ
να μοιάσουμε σ' εκείνους, να δούν πως μεγαλώσαμε
να παρηγορηθούνε.

(από το Γυάλινα Γιάννενα, Καστανιώτης 1989)

...

Copyright©Μιχάλης Γκανάς

copyright©Logo - contents may be copied. Editor, Designer-Publisher : Visual artist [Stratos Fountoulis](#) /
copyright©Λογότυπο "Στάχτες" -τα κείμενα μπορούν να αντιγραφούν. Υπεύθυνος έκδοσης και σχεδίασης
[Στράτος Φουντούλης](#)

Εδρα Περιοδικού: **Βρυξέλλες / Brussels, Belgium**